

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2012. Prezenta traducere a fost efectuată cu sprijinul Fondului Fiduciar pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei (www.coe.int/humanrightstrustfund). Această traducere nu obligă Curtea. Pentru mai multe informații, a se vedea indicația cu privire la drepturile de autor de la sfârșitul acestui document.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2012. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyright/droits d'auteur à la fin du présent document.

MAREA CAMERĂ

CAUZA HIRSI JAMAA ȘI ALȚII ÎMPOTRIVA ITALIEI

(Cererea nr. 27765/09)

HOTĂRÂRE

STRASBOURG

23 februarie 2012

Această hotărâre este definitivă, dar poate suferi modificări de formă.

În cauza Hirsi Jamaa și alții împotriva Italiei,

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, în formațiune de Mare Cameră compusă din:

Nicolas Bratza, *Președinte*,
Jean-Paul Costa,
Françoise Tulkens,
Josep Casadevall,
Nina Vajić,
Dean Spielmann,
Peer Lorenzen,
Ljiljana Mijović,
Dragoljub Popović,
Giorgio Malinverni,
Mirjana Lazarova Trajkovska,
Nona Tsotsoria,
İşıl Karakaş,
Kristina Pardalos,
Guido Raimondi,
Vincent A. de Gaetano,
Paulo Pinto de Albuquerque, *Judecători*,
și Michael O'Boyle, *Grefier Adjunct*,

Deliberând în cameră de consiliu pe data de 22 iunie 2011 și, respectiv, 19 ianuarie 2012,

Pronunță prezenta hotărâre, adoptată la cea de-a doua dintre datele susmenționate:

PROCEDURA

1. La originea cauzei se află cererea nr. 27765/09, formulată în temeiul articolului 34 din Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale ("Convenția") împotriva statului italian, pe data de 26 mai 2009, de către unsprezece cetățeni din Somalia și, respectiv, treisprezece cetățeni din Eritrea ("reclamanții") ale căror nume și date de naștere figurează în lista anexată prezentei hotărâri.

2. Reclamanții sunt reprezentați de către A.G. Lana și A. Saccucci, avocați în Roma. Guvernul italian ("Guvernul") este reprezentat de către Agentul său, dna. E. Spatafora și de către co-agent, dna. S. Coppari.

3. Reclamanții susțin, în special, că transferul lor către Libia, efectuat de către autoritățile italiene, a încălcat articolul 3 din convenție și articolul 4 din Protocolul no. 4. Se plâng, de asemenea, de lipsa unei căi de recurs care să satisfacă cerințele articolului 13 din convenție și care să le permită examinarea cererilor lor de către autoritățile interne.

4. Cererea a fost atribuită Secțiunii a doua a Curții (articolul 52 § 1 din Regulamentul Curții). Pe data de 17 noiembrie 2009, o Cameră a acestei Secții a decis să comunice prezenta cerere Guvernului Italian. Pe data de 15 februarie 2011, Camera, formată din următorii judecători: Françoise Tulkens, Președinte, Ireneu Cabral Barreto, Dragoljub Popović, Nona Tsotsoria, Isil Karakas, Kristina Pardalos, Guido Raimondi și Stanley Naismith, Grefier de Secție, și-a declinat competența în favoarea Marii Camere, niciuna dintre părți neavând nicio obiecție cu privire la această declinare (articolul 30 din convenție și 72 din regulament).

5. Compunerea Marii Camere a fost stabilită în conformitate cu prevederile articolului 27 §§ 2 și 3 din convenție și 24 din regulament.

6. S-a decis ca Marea Cameră să se pronunțe în același timp atât asupra admisibilității, cât și asupra fondului cererii (articolul 29 § 1 din convenție).

7. Atât reclamantii, cât și Guvernul, au depus observații scrise pe fondul cauzei. Fiecare dintre părți a replicat la observațiile celeilalte în timpul audierii publice (articolul 44 § 5 din regulament). Observații scrise au fost primite și din partea Înalțului Comisar ONU pentru Refugiați ("UNHCR"), Human Rights Watch, Clinica pentru Drepturile Omului a Facultății de drept Columbia, Centrul pentru Consiliere pentru Drepturile Individuale în Europa ("Centrul Aire"), Amnesty International și Federația Internațională pentru Drepturile Omului ("FIDH"), acționând împreună, cărora le-a fost admisă cererea de intervenție de către Președintele Camerei (articolul 36 § 2 din convenție). Observații s-au primit și din partea Înalțului Comisar ONU pentru Drepturile Omului ("UNHCHR"), căruia i-a fost acceptată cererea de intervenție de către Președintele Curții. UNHCR i-a fost acceptată intervenția și în procedura orală.

8. O audiere publică a avut loc în Clădirea Drepturilor Omului, Strasbourg, pe data de 22 iunie 2011 (articolul 59 § 3 din regulament).

S-au înfățișat Curții:

(a) *pentru Guvern*

Dna S. COPPARI,
Dl G. ALBENZIO,

*co-agent,
avocat al statului;*

(b) *pentru reclamantii*

A.G. LANA,
A. SACCUCCI,
Dna A. SIRONI,

*avocat,
consilier;*

- (c) *pentru Înaltul Comisar ONU pentru Refugiați, terț intervenient,*
Dna M. GARLICK, Șef de Unitate, Politică Generală și Ajutor Juridic,
Oficiul pentru Europa, *Avocat,*
Dl C. WOUTERS, Consilier principal pe dreptul refugiaților,
Divizia de protecție națională,
Dl S. BOUTRUCHE, consilier juridic, Unitatea de Politică Generală și
Ajutor Juridic, Oficiul pentru Europa, *Consilieri.*

Curtea a audiat intervențiile dnei Coppari, M. Albenzio, avocaților Lana și Saccucci și ale dnei Garlick și răspunsurile acestora la întrebările Curții.

ÎN FAPT

I. CIRCUMSTANȚELE CAUZEI

A. Interceptarea și returnarea reclamanților în Libia

9. Reclamanții, unsprezece cetățeni din Somalia și treisprezece cetățeni din Eritrea, fac parte dintr-un grup de aproximativ 200 de persoane care au părăsit Libia la bordul a trei ambarcațiuni cu destinația coasta italiană.

10. Pe data de 6 mai 2009, când navele au ajuns la 35 de mile marine sud de Lampedusa (Agrigento), adică în zona maritimă și de salvare a Maltei, au fost interceptate de trei nave ale poliției de finanțe italiene (*Guardia di finanza*) și ale pazei de coastă.

11. Ocupanții navelor interceptate au fost transferați în navele militare și returnați la Tripoli. Reclamanții susțin că în timpul călătoriei autoritățile italiene nu i-au informat cu privire la destinația lor reală și nu i-au identificat.

Toate bunurile lor personale, inclusiv documentele de atestare a identității, le-au fost confiscate de către personalul militar.

12. După o călătorie de zece ore, la sosirea în portul Tripoli migranții au fost predați autorităților libiene. Potrivit versiunii reclamanților, ei s-au opus transferului, dar au fost forțați să părăsească navele italiene.

13. La o conferință de presă susținută pe data de 7 mai 2009, ministrul italian de interne a declarat că operațiunea de interceptare a navelor în apele internaționale și returnarea migranților în Libia a avut loc ca urmare a intrării în vigoare, pe data de 4 februarie 2009, a acordurilor bilaterale cu Libia și reprezintă un element fundamental în lupta împotriva imigrației clandestine. Într-un discurs susținut în fața Senatului pe data de 25 mai 2009, ministrul a declarat că între 6 și 10 mai 2009 peste 471 de migranți clandestini au fost interceptați în apele internaționale și transferați ulterior către Libia, în conformitate cu acordurile bilaterale susmenționate. După ce

a explicat că operațiunile au fost desfășurate cu aplicarea principiului cooperării interstatale, ministrul a declarat că politica returnării este una efectivă pentru combaterea migrației ilegale. Potrivit ministrului de interne, această politică are ca efect descurajarea bandelor criminale implicate în transferul ilicit de persoane peste graniță și traficul de ființe umane, salvarea de vieți în larg și reducerea semnificativă a numărului de migranți clandestini care ajung în Italia, număr care a scăzut de cinci ori din mai 2008 până în mai 2009.

14. În cursul anului 2009, Italia a desfășurat nouă operațiuni de interceptare a migranților clandestini în apele internaționale în conformitate cu acordurile bilaterale încheiate cu Libia.

B. Soarta reclamanților și contactul cu reprezentanții lor

15. Potrivit informațiilor furnizate Curții de către reprezentanții reclamanților, doi dintre aceștia, dl. Mohamed Abukar Mohamed și dl. Hasan Shariff Abbirahman (pozițiile 10 și 11 în lista anexată prezentei hotărâri), au decedat în împrejurări necunoscute după evenimentele în cauză.

16. După introducerea cererii, avocații au putut menține contactul cu ceilalți reclamanți, care au putut fi contactați prin telefon și email.

Unui număr de paisprezece reclamanți (figurând în lista anexată) li s-a acordat statutul de refugiat de către Oficiul UNHCR din Tripoli, între iunie și octombrie 2009.

17. Din cauza revoluției care s-a declanșat în Libia în februarie 2011, care a obligat un mare număr de persoane să părăsească țara, calitatea contactelor dintre reclamanți și reprezentanții lor a scăzut. În prezent, avocații sunt în contact cu șase dintre reclamanți:

- (i) Dl. Ermias Berhane (nr. 20 pe listă) a reușit să ajungă ilegal pe coasta italiană. Pe data de 21 iunie 2011, Comitetul pentru Refugiați Crotone i-a acordat statut de refugiat;
- (ii) Dl. Habtom Tsegay (nr. 19 pe listă) se află, în prezent, în tabăra de la Chucha, în Tunisia. Intenționează să se întoarcă în Italia;
- (iii) Dl. Kiflom Tesfazion Kidan (nr. 24 pe listă) locuiește în Malta;
- (iv) Dl. Hayelom Mogos Kidane și dl. Waldu Habtemchael (nr. 23 și 13 pe listă) locuiesc în Elveția, unde așteaptă să primească răspuns la cererea lor de acordare a protecției internaționale;
- (v) Dl. Roberl Abzighi Yohannes (nr. 21 pe listă) locuiește în Benin.

II. LEGISLAȚIA INTERNĂ PERTINENTĂ

A. Codul de navigație italian

18. Articolul 4 din Codul de navigație din 30 martie 1942, modificat în 2002, prevede următoarele:

“Navele italiene aflate în apele internaționale și aeronavele aflate în spațiul aerian neapartinând unui stat sunt considerate teritoriu italian”.

B. Acordurile bilaterale între Italia și Libia

19. Pe data de 29 decembrie 2007, Italia și Libia au semnat la Tripoli un acord bilateral de cooperare pentru combaterea migrației clandestine. La aceeași dată, cele două țări au semnat un protocol adițional care stipulează modalitățile de implementare ale acordului susmenționat. Articolul 2 din Acord stipulează:

[Traducere efectuată de Grefa Curții]

“Italia și ‘Marea Jamahiriya populară arabă libiană’ se obligă să organizeze patrulile maritime cu șase nave puse la dispoziție temporar de către Italia. Personalul naval va fi alcătuit din echipaje mixte, formate din personal libian și ofițeri de poliție italieni, care vor acorda instruire, îndrumare și asistență tehnică pentru utilizarea navelor. Operațiunile de supraveghere, căutare și salvare vor fi efectuate în locurile de plecare și tranzit ale navelor care transportă migranți clandestini, atât în apele teritoriale libiene, cât și în apele internaționale, în conformitate cu convențiile internaționale în vigoare și cu acordurile operaționale care urmează a fi încheiate între cele două țări.”

Mai mult, Italia s-a angajat să cedeze Libiei, pentru o perioadă de trei ani, trei nave fără pavilion (articolul 3 din acord) și să promoveze pe lângă organele Uniunii Europene (UE) încheierea unui acord-cadru între UE și Libia (articolul 4 din acord).

Prin articolul 7 din acordul bilateral, Libia s-a obligat să-și ‘coordoneze acțiunile cu cele ale țărilor de origine pentru a reduce migrația clandestină și pentru a asigura repatrierea migranților’.

Pe 4 februarie 2009, Italia și Libia au semnat la Tripoli un protocol adițional pentru a întări cooperarea bilaterală în lupta împotriva migrației clandestine. Acest protocol a modificat parțial acordul din 29 decembrie 2007, în special, prin includerea unui nou articol, care stipulează:

“Cele două țări se obligă să organizeze patrulile maritime cu echipaje mixte, formate dintr-un număr egal de personal italian și libian, cu experiență și calificare echivalente. Patrulele își vor desfășura activitatea în apele teritoriale și internaționale libiene, sub supravegherea personalului libian și cu participarea membrilor italieni ai echipajului, iar în apele teritoriale și internaționale italiene sub supravegherea personalului italian și cu participarea membrilor libieni ai echipajului.

Dreptul de proprietate asupra navelor oferite de către Italia, în temeiul articolului 3 din Acordul din 29 decembrie 2007, va fi cedat definitiv Libiei.

Cele două țări se obligă să repatrieze migranții clandestini și să încheie acorduri cu țările de origine pentru a reduce imigrația ilegală”.

20. Pe data de 30 august 2008, în Benghazi, Italia și Libia au semnat Tratatul de Prietenie, Parteneriat și Cooperare, care prevede în articolul 19 eforturi de a preveni imigrația clandestină în țările de origine ale fluxurilor migratoare. În articolul 6 din tratat, Italia și Libia se obligă să acționeze în conformitate cu principiile Cartei Națiunilor Unite și ale Declarației Universale a Drepturilor Omului.

21. Potrivit unei declarații a ministrului italian al apărării, acordurile între Italia și Libia au fost suspendate ca urmare a evenimentelor din 2011.

III. ASPECTE RELEVANTE DIN DREPTUL INTERNAȚIONAL ȘI EUROPEAN

A. Convenția de la Geneva privind statutul refugiaților (1951)

22. Italia a ratificat Convenția de la Geneva din 1951 privind statutul refugiaților (“Convenția de la Geneva”), care definește situațiile în care un stat trebuie să acorde statutul de refugiat persoanele care o cer, precum și drepturile și obligațiile acestor persoane. Articolele 1 și 33 § 1 din convenție prevăd următoarele:

Articolul 1

“Pentru scopurile prezentei convenții, termenul de ‘refugiat’ se va aplica oricărei persoane care...în urma unor temeri justificate de a fi persecutată din cauza rasei, religiei, naționalității, apartenenței la un anumit grup social sau opiniilor sale politice, se află în afara țării a cărei cetățenie o are și care nu poate sau, datorită acestei temeri, nu dorește protecția acestei țări; sau care, neavând nici o cetățenie și găsindu-se în afara țării în care avea reședința obișnuită ca urmare a unor astfel de evenimente, nu poate sau, datorită respectivei temeri, nu dorește să se reîntoarcă.”

Articolul 33 § 1

“1. Niciun Stat Contractant nu va expulza sau returna (*‘refouler’*) un refugiat, în niciun fel, peste frontierele teritoriilor în care viața sau libertatea sa ar fi amenințate pe baza rasei, religiei, naționalității, apartenenței la un anumit grup social sau a opiniilor politice.”

23. În Nota sa asupra Protecției Internaționale de pe data de 13 septembrie 2001 (A/AC.96/951, § 16), UNHCR, care are sarcina de a supraveghea modul în care Statele Părți aplică Convenția de la Geneva, indica faptul că principiul “*non-refoulement*” prevăzut de articolul 33, este:

“... un principiu fundamental de protecție, garantat de Convenție, de la care nu se pot admite rezerve. În multe privințe, acest principiu completează în mod logic dreptul de a căuta azil, recunoscut în Declarația Universală a Drepturilor Omului. A ajuns să fie considerat ca o regulă a dreptului internațional cutumiar, obligatorie pentru toate statele. În plus, dreptul internațional al drepturilor omului a stabilit acest principiu ca

fiind o componentă fundamentală a interdicției absolute a torturii și a tratamentelor sau pedepselor inumane sau degradante. Obligația de nereturnare este, de asemenea, recunoscută ca aplicabilă refugiaților, indiferent de recunoașterea formală a acestora, incluzând, în mod evident, solicitanții de azil al căror statut nu a fost încă stabilit. Include orice măsură imputabilă unui stat, care ar avea ca efect returnarea unui solicitant de azil sau a unui refugiat peste frontierele unor teritorii unde viața sau libertatea sa ar fi amenințate sau unde ar exista riscul de a fi persecutat. Acest principiu include respingerea la frontieră, interceptarea și returnarea indirectă, atât a unei persoane solicitante de azil, cât și în situații de aflux masiv.”

B. Convenția Națiunilor Unite privind Dreptul Mării (“Convenția de la Montego Bay”) (1982)

24. Articolele pertinente din Convenția de la Montego Bay prevăd următoarele:

Articolul 92 Condiția juridică al navelor

“1. Navele navighează sub pavilionul unui singur stat și sunt supuse, în afara cazurilor excepționale prevăzute în mod expres de tratatele internaționale sau de prezenta convenție, jurisdicției exclusive a acestuia în marea liberă (...)”

Articolul 94 Obligații ale statului pavilionului

“1. Orice stat exercită în mod efectiv jurisdicția și controlul său în domeniile administrativ, tehnic și social, asupra navelor care poartă pavilionul său (...)”

Articolul 98 Obligația de a acorda asistență

“1. Orice stat cere căpitanului navei care navighează sub pavilionul său, în măsura în care este posibil, fără a se pune în primejdie serioasă nava, echipajul sau pasagerii:

- a. să acorde asistență oricărei persoane aflate în pericol pe mare;
- b. să se îndrepte cu toată viteza posibilă în ajutorul persoanelor în primejdie, dacă este informat că ele au nevoie de ajutor, în măsura în care se poate conta în mod rezonabil pe această acțiune din partea sa; (...)”

C. Convenția internațională privind căutarea și salvarea pe mare (“Convenția SAR”) (1979, modificată în 2004)

25. Sub-paragraful 3.1.9 din Convenția SAR prevede:

“Părțile trebuie să coopereze și să-și coordoneze activitățile pentru a asigura pentru căpitanii de nave care acordă asistență prin luarea la bord a persoanelor care se află în dificultate descărcarea de obligații și devierea minimă a rutei navei, cu condiția ca această descărcare de responsabilitate a căpitanului navei să nu pună într-un pericol mai mare siguranța pe mare. Partea responsabilă pentru zona de căutare și salvare în care se acordă asistență trebuie să aibă ca sarcină fundamentală asigurarea unei astfel

de coordonări și cooperări, dacă este cazul, astfel încât supraviețuitorii asistați să fie debarcați de pe nava care le-a acordat asistență într-un loc sigur, luându-se în considerare împrejurările specifice și directivele elaborate de Organizație (Organizația Maritimă Internațională). În aceste situații, părțile se angajează ca debarcarea să se facă în cel mai scurt timp posibil.”

D. Protocolul împotriva trecerii ilegale peste granița terestră a migranților, pe mare sau prin aer, care completează Convenția Națiunilor Unite împotriva Crimei Transnaționale Organizate (“Protocolul de la Palermo”) (2000)

26. Articolul 19 § 1 din Protocol prevede:

“1. Nicio dispoziție a prezentului Protocol nu afectează drepturile, obligațiile și responsabilitățile statelor și persoanelor în virtutea dreptului internațional, inclusiv a dreptului internațional umanitar și a dreptului internațional al drepturilor omului, în special, atunci când se aplică, Convenția din 1951 și Protocolul din 1967 referitoare la statutul refugiaților, precum și principiul nereturnării prevăzut în acestea.”

E. Rezoluția 1821 (2011) a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei

27. Pe data de 21 iunie 2011, Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei a adoptat Rezoluția privind interceptarea și salvarea pe mare a solicitanților de azil, a refugiaților și a migranților clandestini, care prevede următoarele:

“1. Supravegherea frontierelor sudice ale Europei a devenit o prioritate regională. Continentul european trebuie să facă față unor fluxuri migratorii relativ importante, care sosesc pe mare din Africa și ajung în Europa în special prin Italia, Malta, Spania, Grecia și Cipru.

2. Migranții, refugiații, solicitanții de azil și alte persoane își riscă viața ca să ajungă la frontierele sudice ale Europei, în majoritatea cazurilor în nave neadaptate. Aceste călătorii, întotdeauna efectuate ilegal, în principal la bordul unor nave fără pavilion, supun persoanele respective la riscul de a cădea pe mâna celor care fac transfer ilegal de persoane și trafic de ființe umane, reflectă disperarea pasagerilor, care nu au alte mijloace legale și, mai ales, mijloace mai sigure ca să ajungă în Europa.

3. Deși numărul sosirilor pe mare a scăzut drastic în ultimii ani, având ca rezultat o modificare a traseelor migratorii (în special, spre granița terestră între Turcia și Grecia), Adunarea Parlamentară, reamintind, printre altele, Rezoluția 1637 (2008) privind persoanele de pe vase din Europa: sosirea fluxurilor migratorii mixte pe mare spre sudul Europei, exprimă încă o dată îngrijorarea privind măsurile care se iau cu privire la sosirea pe mare a acestor fluxuri migratorii mixte. Multe persoane aflate în dificultate pe mare au fost salvate și multe persoane care au încercat să ajungă în Europa au fost întoarse din drum, dar lista accidentelor fatale – tragice, dar previzibile – este una lungă și crește aproape pe zi ce trece.

4. Mai mult, sosirile recente în Italia și Malta, ca urmare a evenimentelor din nordul Africii, confirmă faptul că Europa trebuie să fie pregătită aproape întotdeauna să facă

față unor posibile sosiri importante de migranți ilegali, solicitanți de azil și refugiați la granițele sale sudice.

5. Adunarea notează că metodele de abordare a acestor sosiri pe mare ridică numeroase probleme, printre care sunt de maximă îngrijorare următoarele cinci:

5.1. în ciuda existenței mai multor texte internaționale pertinente aplicabile în acest domeniu și care reglementează în mod satisfăcător drepturile și obligațiile statelor și persoanelor, interpretările care se dau acestor texte sunt uneori diferite. Unele state nu sunt de acord cu natura și întinderea responsabilităților pe care le au în situații specifice și alte state pun la îndoială chiar aplicarea principiului nereturnării în apele internaționale;

5.2. în timp ce debarcarea rapidă a celor salvați într-un “loc sigur” este prioritatea absolută în cazul interceptării pe mare, noțiunea de “loc sigur” nu pare a fi interpretată în același fel de către toate statele membre; deși este clar că noțiunea de “loc sigur” nu ar trebui să fie limitată doar la protecția fizică a persoanei, ci implică în mod necesar respectarea drepturilor sale fundamentale;

5.3. divergențele de acest fel pun în pericol în mod direct viața persoanelor care urmează a fi salvate, în special prin întârzierea sau împiedicarea măsurilor de salvare și pot descuraja marinarii de a salva persoanele aflate în dificultate pe mare. Mai mult, pot avea ca rezultat o încălcare a principiului nereturnării cu privire la un anumit număr de persoane, inclusiv a unora care au nevoie de protecție internațională;

5.4. deși Agenția Europeană pentru Gestionarea Cooperării Operaționale la Frontierele Externe ale Statelor Membre ale Uniunii Europene (Frontex) joacă un rol din ce în ce mai important în interceptările pe mare, nu există garanții adecvate privind respectarea drepturilor omului și a obligațiilor ce decurg din dreptul european și internațional în contextul operațiunilor mixte pe care le coordonează;

5.5. în cele din urmă, aceste sosiri pe mare reprezintă o sarcină disproporționată pentru statele situate la granița sudică a Uniunii Europene. Scopul unei împărțiri echitabile a responsabilităților între statele europene și a unei solidarități sporite în domeniul migrației este departe de a fi atins.

6. Situația este și mai complexă datorită faptului că aceste fluxuri migratorii sunt mixte și necesită răspunsuri specializate, care să țină cont de nevoile de protecție și adaptate la statutul persoanelor salvate. Pentru a răspunde sosirilor pe mare în mod adecvat și în conformitate cu standardele internaționale relevante, statele trebuie să țină cont de acest aspect în politicile și activitățile lor de gestionare a migrației.

7. Adunarea reamintește Statelor Membre obligațiile pe care acestea le au în temeiul dreptului internațional, inclusiv Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Convenția Națiunilor Unite privind Dreptul Mării (1982) și Convenția de la Geneva privind statutul refugiaților (1951), și le amintește în mod special principiul nereturnării (*non-refoulement*) și dreptul de a solicita azil. Adunarea reamintește și obligațiile statelor părți la Convenția Internațională privind Siguranța Vieții pe Mare (1974) și la Convenția Internațională privind Căutarea și Salvarea pe Mare (1979).

8. Dar, înainte de toate, Adunarea reamintește statelor membre că au atât o obligație morală, cât și una legală de a salva persoanele aflate în dificultate pe mare fără cea mai mică întârziere, și reiterează în mod neechivoc interpretarea dată de Oficiul Înaltului Comisar ONU pentru Refugiați (UNHCR), care stipulează că principiul nereturnării este aplicabil și în apele internaționale. Apele internaționale nu sunt o

zonă unde statele sunt exonerate de obligațiile lor legale, inclusiv cele care decurg din dreptul internațional al drepturilor omului și dreptul internațional al refugiaților.

9. Prin urmare, Adunarea solicită statelor membre ca atunci când efectuează operațiuni de supraveghere la frontiera maritimă, fie în contextul prevenirii transportului ilicit de persoane sau a traficului de ființe umane, fie în legătură cu gestionarea frontierelor, sau în exercitarea *de iure* sau *de facto* a jurisdicției, să:

9.1. își îndeplinească, fără excepție și de îndată, obligația de a salva persoanele în dificultate de mare;

9.2. se asigure că politica generală și activitățile de gestionare a frontierelor, inclusiv măsurile de interceptare, recunosc caracterul eterogen al fluxurilor de persoane care încearcă să treacă granițele maritime;

9.3. garanteze pentru toate persoanele interceptate aplicarea unui tratament uman și respectarea sistematică a drepturilor omului, inclusiv a principiului nereturnării, indiferent dacă măsurile de interceptare sunt implementate în propriile ape teritoriale, cele ale altui stat pe baza unui acord bilateral *ad-hoc*, sau în apele internaționale;

9.4. se abțină de la orice practici care ar putea determina returnări directe sau indirecte, inclusiv în larg, în conformitate cu interpretarea dată de UNCHR cu privire la aplicarea extraterritorială a acestui principiu și cu hotărârile pertinente ale Curții Europene a Drepturilor Omului;

9.5. efectueze cu prioritate debarcarea imediată a persoanelor salvate într-un “loc sigur” și să interpreteze sintagma “loc sigur” ca loc în care se pot satisface nevoile imediate ale celor debarcați și nu pune în niciun fel în pericol drepturile lor fundamentale, deoarece noțiunea de “siguranță” se extinde dincolo de simpla protecție împotriva unui pericol fizic și trebuie să ia în considerare posibilitatea efectivă de apărare a drepturilor fundamentale în locul de debarcare;

9.6. garanteze accesul la o procedură efectivă și echitabilă de azil pentru cei interceptați care au nevoie de protecție internațională;

9.7. garanteze accesul la o protecție și asistență, inclusiv la proceduri de azil pentru cei interceptați și care sunt victime ale traficului de ființe umane sau sunt supuși unui astfel de risc;

9.8. se asigure că plasarea în detenție a celor interceptați – excluși fiind minorii și categoriile vulnerabile – indiferent de statutul lor, este autorizată de autoritățile judiciare și are loc doar când această măsură este necesară pe temeiurile prevăzute de lege și nu există o altă metodă adecvată și că această detenție corespunde standardelor minime și principiilor enunțate în Rezoluția Adunării Parlamentare 1707 (2010) privind detenția solicitanților de azil și a migranților ilegali în Europa;

9.9. suspende aplicarea oricăror acorduri bilaterale pe care le-au încheiat cu state terțe, dacă drepturile fundamentale ale celor interceptați nu sunt protejate în mod corespunzător prin acestea, în special, dreptul de acces la o procedură de azil, și în cazul în care aceste acorduri ar duce la încălcarea principiului nereturnării și să încheie alte acorduri bilaterale care să conțină mențiuni exprese cu privire la garantarea drepturilor fundamentale și indicatori de monitorizare regulată și efectivă;

9.10. semneze și să ratifice, dacă nu au făcut-o deja, documentele internaționale relevante menționate mai sus și să ia în considerare Directivele Organizației Maritime Internaționale (IMO) cu privire la tratamentul persoanelor salvate pe mare;

9.11. semneze și să ratifice, dacă nu au făcut-o deja, Convenția Consiliului Europei cu privire la Acțiunea împotriva Traficului de Ființe Umane (CETS nr. 197) și așa-numitele “Protocoale de la Palermo” adiționale la Convenția Națiunilor Unite privind Crima Transnațională Organizată (2000);

9.12. să asigure că operațiunile de supraveghere a frontierelor maritime și măsurile de control la graniță nu afectează protecția specifică acordată în temeiul dreptului internațional categoriilor vulnerabile, cum ar fi: refugiații, apatrizii, femeile și copii neînsoțiți, migranții, victimele traficului de persoane sau persoanele supuse acestui risc sau victimele unor torturi și traume.

10. Adunarea este îngrijorată de lipsa de claritate cu privire la responsabilitățile statelor Uniunii Europene, respectiv, Frontex și la absența unor garanții adecvate cu privire la respectarea drepturilor fundamentale și a standardelor internaționale în cadrul operațiunilor comune coordonate de această agenție. Deși salută propunerile făcute de Comisia Europeană privind modificarea regulamentului de funcționare a acestei Agenții, în vederea întăririi garanțiilor privind respectarea efectivă a drepturilor fundamentale, Adunarea consideră că această modificare nu este adecvată și că se impune o supraveghere democratică a acțiunilor Agenției efectuată de Parlamentul European, în special atunci când intră în joc respectarea drepturilor fundamentale.

11. Adunarea consideră, de asemenea, că este vitală să se facă eforturi pentru a remedia cauzele care determină persoane ajunse la disperare să-și riște viața îmbarcându-se pe nave cu direcția Europa. Adunarea solicită statelor membre să-și sporească eforturile pentru promovarea păcii, statului de drept și prosperității în țările de origine ale potențialilor migranți și solicitanți de azil.

12. În cele din urmă, având în vedere amenințările serioase la adresa statelor de coastă reprezentate de sosirile ilegale pe mare a fluxurilor mixte de persoane, Adunarea solicită comunității internaționale, în special IMO, UNCHR, Organizația Internațională pentru Migrație (OIM), Consiliul Europei și Uniunea Europeană (inclusiv Frontex și Biroul european de sprijin în materie de azil) să:

12.1. acorde asistența necesară acestor state în spiritul solidarității și a împărțirii responsabilităților;

12.2. sub auspiciile OIM, să facă eforturi concertate pentru a asigura o abordare consistentă și armonizată a dreptului internațional al mării printre altele, prin a cădea de acord cu privire la definiția și conținutul noțiunilor și normelor-cheie;

12.3. stabilească un grup inter-agenții cu scopul de a analiza și rezolva problemele principale în domeniul interceptării pe mare, inclusiv cele cinci probleme identificate în prezenta rezoluție, de a stabili o politică generală clară, de a îndruma statele și ceilalți actori și de a monitoriza și evalua folosirea măsurilor de interceptare. Grupul ar trebui să fie compus din membri ai OIM, UNHCR, IMO, Consiliul Europei, Frontex și Biroul european de sprijin în materie de azil.”

F. Dreptul Uniunii Europene

1. Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene (2000)

28. Articolul 19 Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene prevede:

Protecția în caz de îndepărtare, expulzare și extrădare

“1. Expulzările colective sunt interzise.

2. Nimeni nu va putea fi îndepărtat, expulzat sau extrădat către un Stat unde există un risc serios ca persoana respectivă să fie supusă pedepsei cu moartea, torturii sau unui tratament sau pedepse inumane sau degradante.”

2. Acordul Schengen (1985)**29. Articolul 17 din Acordul Schengen prevede:**

“În ceea ce privește circulația persoanelor, Părțile vor încerca să înlăture controalele la granițele comune și să le transfere la granițele externe. În acest scop, își vor armoniza în prealabil, dacă e necesar, legislația și prevederile administrative privind interdicțiile și restricțiile pe care se bazează controalele la graniță și vor lua măsuri suplimentare de siguranță și de combatere a imigrației ilegale a cetățenilor statelor care nu sunt membre ale Comunității Europene.”

3. Regulamentul Consiliului (CE) nr. 2007/2004 din 26 octombrie 2004 de înființare a Agenției Europene pentru Gestionarea Cooperării Operative la Frontierele Externe ale Statelor Membre ale Uniunii Europene (FRONTEX)**30. Regulamentul (CE) nr. 2007/2004 conține următoarele prevederi:**

“(1) Politica Comunității în domeniul frontierelor externe ale Uniunii Europene are ca obiectiv gestionarea integrată, care să asigure un nivel uniform și înalt de control și de supraveghere, care reprezintă un corolar necesar al liberei circulații a persoanelor în Uniunea Europeană și o componentă fundamentală a unui spațiu de libertate, securitate și justiție. În acest scop, se prevede stabilirea de norme comune privind standardele și procedurile de control la frontierele externe.

(2) Punerea în aplicare eficientă a normelor comune presupune o coordonare sporită a cooperării operative între statele membre.

(3) Ținând seama de experiențele unității comune de experți practicieni ai frontierelor externe, hotărând în cadrul Consiliului, ar trebui instituit, în consecință, un organism specializat responsabil cu îmbunătățirea coordonării cooperării operative între statele membre în domeniul gestionării frontierelor externe, sub forma unei Agenții Europene pentru Gestionarea Cooperării Operative la Frontierele Externe ale statelor membre ale Uniunii Europene (denumită în continuare agenția).

(4) Responsabilitatea pentru controlul și supravegherea frontierelor externe revine statelor membre. Agenția ar trebui să faciliteze aplicarea măsurilor comunitare existente și viitoare privind gestionarea frontierelor externe, prin asigurarea coordonării acțiunilor întreprinse de statele membre pentru punerea în aplicare a acestor măsuri.

(5) Controlul și supravegherea efective a frontierelor externe reprezintă o chestiune de importanță majoră pentru statele membre, indiferent de poziția lor geografică. În consecință, este necesară promovarea solidarității între statele membre în domeniul gestionării frontierelor externe. Înființarea agenției, care acordă asistență statelor

membre pentru punerea în aplicare a aspectelor operative ale gestionării frontierelor externe, inclusiv returnarea resortisanților țărilor terțe care stau ilegal în statele membre, reprezintă un pas important în această direcție.”

4. Regulamentul (CE) nr. 562/2006 a Parlamentului European și al Consiliului din 15 martie 2006 de creare a unui Cod Comunitar privind regulile de circulație ale persoanelor peste graniță (Codul Frontierelor Schengen)

31. Articolul 3 din Regulamentul (CE) nr. 562/2006 prevede:

“Acest Regulament se va aplica oricărei persoane care trece frontiera internă sau externă a statelor membre, fără a afecta:

- (a) drepturile persoanei care se bucură de dreptul comunitar de liberă circulație;
- (b) drepturile refugiaților și persoanelor care solicită protecție internațională, în special în ceea ce privește principiul nereturnării.”

5. Decizia Consiliului din 26 aprilie 2010 care completează Codul Frontierelor Schengen în ceea ce privește supravegherea frontierelor externe maritime în contextul operațiunilor coordonate de Agenția Europeană pentru Gestionarea Cooperării Operative la Frontierele Externe ale Statelor Membre ale Uniunii Europene (2010/252/EU)

32. În anexa la Decizia Consiliului din 26 aprilie 2010 se stipulează:

“Norme pentru operațiunile de la frontierele maritime coordonate de agenție [FRONTEX]:

1. Principii generale

1.1. Măsurile luate în vederea supravegherii se desfășoară în conformitate cu drepturile fundamentale, astfel încât să nu pericliteze siguranța persoanelor interceptate sau salvate, nici a unităților participante.

1.2. Nicio persoană nu este debarcată într-o țară sau transferată autorităților unei țări cu încălcarea principiului nereturnării sau într-o țară în care există un risc de expulzare sau returnare către o altă țară cu încălcarea respectivului principiu. Fără a se aduce atingere punctului 1.1, persoanele interceptate sau salvate sunt informate în mod corespunzător, astfel încât acestea să poată face cunoscute orice motive pentru care cred că debarcarea în locul propus ar încălca principiul nereturnării.

1.3. Sunt avute în vedere, pe tot parcursul operațiunii, nevoile speciale ale copiilor, ale victimelor traficului de persoane, ale persoanelor care au nevoie de asistență medicală urgentă sau ale persoanelor care necesită protecție internațională și ale altor persoane aflate într-o situație de vulnerabilitate.

1.4. Statele membre se asigură că polițiștii de frontieră care participă la operațiunea de supraveghere sunt instruiți cu privire la dispozițiile relevante referitoare la drepturile

omului și cu privire la legislația privind refugiații și sunt familiarizați cu normele internaționale privind căutarea și salvarea.”

IV. DOCUMENTE INTERNAȚIONALE PRIVIND INTERCEPTĂRILE ÎN APELE INTERNAȚIONALE EFECTUATE DE CĂTRE ITALIA ȘI SITUAȚIA DIN LIBIA

A. Declarație de presă a Înaltului Comisar ONU pentru refugiați

33. Pe data de 7 mai 2009, UNHCR a publicat următoarea declarație de presă:

“UNHCR își exprimă profunda îngrijorare cu privire la soarta a circa 230 de persoane care au fost salvate miercuri de către nave ale patrului italiene în regiunea de căutare și de salvare malteză (SAR) și retrimise în Libia fără o evaluare adecvată a unor nevoi de protecție internațională. Salvarea a avut loc la aproximativ 35 de mile marine de sud-estul insulei italiene Lampedusa, dar în zona de responsabilitate malteză.

Retrimiteră către Libia a avut loc după o zi de discuții aprinse între autoritățile malteze și cele italiene cu privire la asumarea responsabilității pentru salvarea și debarcarea persoanelor aflate în dificultate pe cele trei nave. Deși erau mai aproape din punct de vedere geografic de Lampedusa, navele erau în sfera de responsabilitate a Maltei.

Există posibilitatea ca printre persoanele salvate să fie persoane care au nevoie de protecție internațională, dar nu există nicio informație despre naționalitatea lor. În 2008, aproximativ 75% dintre cei care au sosit pe mare în Italia au făcut cereri de azil și aproximativ 50% au primit protecție internațională într-o formă sau alta.

Înaltul Comisar ONU pentru Regugiați, António Guterres, a spus: “Fac apel la autoritățile italiene și malteze să continue să asigure persoanelor salvate pe mare și care au nevoie de protecție internațională accesul pe teritoriu și la proceduri de azil”.

Acest incident marchează o schimbare semnificativă de politică generală a guvernului italian și este o sursă de profundă îngrijorare. UNCHR regretă profund lipsa de transparență care a înconjurat acest eveniment.

Laurens Jolles, reprezentantul UNHCR la Roma a declarat: “Colaborăm strâns cu autoritățile italiene din Lampedusa și din alte părți pentru a ne asigura că persoanele care fug de război sau de persecuție sunt protejate, în conformitate cu Convenția de la Geneva din 1951.” “Este de importanță vitală ca principiul internațional al nereturnării să fie respectat în continuare.”

În plus, Libia nu a semnat Convenția ONU din 1951 cu privire la refugiați și nu dispune de un sistem de azil funcțional. UNHCR lansează un apel către autoritățile italiene să-și reconsidere decizia și să evite să aplice pe viitor astfel de măsuri.”

B. Scrisoarea domnului Jacques Barrot, Vice-Președinte a Comisiei Europene, din 15 iulie 2009

34. Pe data de 15 iulie 2009, Jacques Barrot a adresat o scrisoare Președintelui Comitetului pentru Libertăți Civile, Justiție și Afaceri interne

din Parlamentul European, ca răspuns la solicitarea unei opinii juridice cu privire la “returnarea pe mare de către autoritățile italiene către Libia a câtorva grupuri de migranți”. În această scrisoare, Vice-Președintele Comisiei Europene s-a exprimat astfel:

“Potrivit informațiilor disponibile Comisiei, migranții vizați au fost interceptați în apele internaționale.

Există două seturi de reguli comunitare care trebuie examinate în situația unor cetățeni ai unor state terțe sau apatrizi care încearcă să intre, ilegal, pe teritoriul unui stat membru, fiind posibil ca unii dintre aceștia să aibă nevoie de protecție internațională.

În primul rând, *acquis*-ul comunitar în materie de azil este destinat să garanteze dreptul la azil, așa cum este stipulat în articolul 18 din Carta Drepturilor Fundamentale ale Uniunii Europene și în conformitate cu Convenția de la Geneva din 1951 privind statutul refugiaților și cu alte tratate relevante. Totuși, acest *acquis*, inclusiv Directiva din 2005 privind Procedurile de Azil, se aplică doar cererilor de azil făcute pe teritoriul statelor membre, care include granițele, zonele de tranzit și în contextul frontierelor maritime, apele teritoriale ale statelor membre. Prin urmare, este clar că *acquis*-ul comunitar în materie de azil nu se aplică în situații survenite în apele internaționale.

În al doilea rând, Codul Frontierelor Schengen (SBC) impune statelor membre să efectueze operațiuni de supraveghere pentru a preveni, printre altele, trecerile ilegale ale frontierei (articolul 12 din Regulamentul CE nr. 562/2006 (SBC)). Totuși, această obligație comunitară trebuie îndeplinită în conformitate cu principiul nereturnării și fără a afecta drepturile refugiaților și a altor persoane care au nevoie de protecție internațională.

Comisia este de părere că activitățile de supraveghere a granițelor efectuate pe mare, fie în apele teritoriale, în zona contiguă, în zona economică exclusivă sau în apele internaționale, intră în sfera de aplicare a SBC. În legătură cu acest aspect, analiza noastră legală preliminară sugerează că activitățile gărzilor de coastă italiene corespund noțiunii de “supraveghere a frontierei” stipulată în articolul 12 din SBC, deoarece au împiedicat trecerea neautorizată a frontierei maritime externe de către persoanele vizate și a avut ca rezultat returnarea acestora în statul terț de origine. Potrivit jurisprudenței Curții Europene de Justiție, obligațiile comunitare trebuie să se aplice în strictă conformitate cu drepturile fundamentale, care fac parte din principiile generale ale dreptului comunitar. Curtea a clarificat, de asemenea, că întinderea acestor drepturi în ordinea juridică comunitară trebuie să se stabilească cu luarea în considerare a jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO).

Principiul nereturnării (*non-refoulement*), așa cum a fost interpretat de către CEDO, înseamnă, în special, că statele trebuie să se abțină de la returnarea unei persoane (direct sau indirect) într-un loc unde există riscul ca această persoană să fie supusă torturii sau unui tratament inuman sau degradant. Mai mult, statele nu trebuie să returneze refugiații în teritorii unde viața sau libertatea lor ar fi amenințate pe temei de rasă, religie, naționalitate, apartenența la un anumit grup social sau opinii politice. Această obligație trebuie îndeplinită atunci când se efectuează activități de control al frontierelor în conformitate cu SBC, inclusiv activități de supraveghere a frontierelor în apele internaționale. Jurisprudența CEDO prevede că o activitate efectuată în apele internaționale de către nava unui stat constituie un caz de jurisdicție extrateritorială și poate angaja responsabilitatea statului respectiv.

Având în vedere cele de mai sus cu privire la sfera de aplicare a jurisdicției comunitare, Comisia a invitat autoritățile italiene să îi furnizeze informații suplimentare cu privire la circumstanțele returnării persoanelor vizate în Libia și la prevederile destinate asigurării respectării principiului nereturnării cu ocazia implementării acordului bilateral dintre cele două țări.”

C. Raportul Comitetului pentru Prevenirea Torturii al Consiliului Europei

35. Între 27 și 31 iulie 2009, o delegație din partea Comitetului pentru Prevenirea Torturii și a Tratatului sau Pedepselor Inumane sau Degradante al Consiliului Europei (CPT) a vizitat Italia. În timpul acestei vizite, delegația a examinat mai multe aspecte care derivă din noua politică guvernamentală de a intercepta migranții care se îndreaptă spre granița de sud a Italiei pe mare și de a-i returna spre Libia. Delegația s-a concentrat, în special, pe sistemul de garanții că o persoană nu este trimisă înapoi într-o țară unde există motive întemeiate să se creadă că este supusă unui risc real de a fi supusă torturii sau relelor tratamente.

36. În raportul publicat pe data de 28 aprilie 2010, CPT a arătat că politica generală a Italiei de interceptare a migranților pe mare și de obligare a acestora de a se întoarce în Libia sau în alte țări non-europene încalcă principiul de *non-refoulement*. Comitetul a subliniat că Italia trebuie să respecte principiul nereturnării atunci când își exercită jurisdicția, care include personalul și navele destinate protecției sau salvării pe mare, chiar și atunci când acționează în afara teritoriului statului. Mai mult, toate persoanele care intră sub jurisdicția Italiei, trebuie să beneficieze de o posibilitate reală și facilități pentru a solicita acordarea de protecție internațională. Din informațiile aflate la dispoziția sa, CPT a arătat că nicio asemenea posibilitate sau facilitate nu a fost acordată migranților interceptați pe mare de către autoritățile italiene în perioada de referință. Dimpotrivă, persoanelor care au fost returnate către Libia în timpul operațiunilor desfășurate între martie și iulie 2009 li s-a negat dreptul ca situația lor să fie examinată individual și accesul la un sistem de protecție pentru refugiați. CPT a observat că persoanele care supraviețuiesc unei astfel de călătorii pe mare sunt vulnerabile și adeseori nu pot face imediat o cerere de azil.

Potrivit raportului CPT, Libia nu poate fi considerată o țară sigură în privința drepturilor omului și a dreptului refugiaților; situația persoanelor arestate și deținute în Libia, inclusiv migranți – care riscă să fie deportați către alte țări – indică faptul că persoanele returnate către Libia sunt supuse unui risc de rele tratamente.

D. Raportul Human Rights Watch

37. Într-un raport consistent publicat pe 21 septembrie 2009 și intitulat *“Returnați, maltratați: Italia trimite înapoi cu forța migranții și solicitanții de azil sosiți pe mare, Libia îi maltratează”*, Human Rights Watch a condamnat practica guvernului italian de a intercepta ambarcațiunile migranților în apele internaționale și de a-i trimite pe aceștia înapoi în Libia fără o examinare adecvată a situației lor. Raportul s-a bazat și pe rezultatele unui studiu publicat într-un raport din 2006: *“Libia zdrobește; abuzuri împotriva migranților, solicitanților de azil și refugiaților”*.

38. Potrivit Human Rights Watch, patrurile maritime italiene au întors vasele migranților în apele internaționale, fără a verifica dacă printre aceștia se află refugiați, persoane bolnave sau rănite, femei însărcinate, minori neînsoțiți sau victime ale traficului de ființe umane sau alte forme de violență. Autoritățile italiene au forțat migranții să urce în vasele libiene sau i-au dus pe migranți direct în Libia, unde au fost plasați imediat în detenție. Unele dintre aceste operațiuni au fost coordonate de Frontex.

Raportul se întemeiază pe interviuri realizate cu 91 de migranți, solicitanți de azil și refugiați din Italia și Malta, în majoritatea lor realizate în mai 2009 și pe un interviu telefonic cu un migrant deținut în Libia. Reprezentanți ai Human Rights Watch au vizitat Libia în aprilie și s-au întâlnit cu autorități ale statului, dar nu li s-a permis organizarea de interviuri individuale. Mai mult, autoritățile nu au permis Human Rights Watch să viziteze vreun centru de detenție pentru migranți în Libia, în ciuda repetatelor cereri în acest sens.

Comisarul ONU pentru refugiați are acces în momentul de față la închisoarea din Misrata, în care sunt ținuti, în general, migranții ilegali și organizațiile libiene oferă asistență umanitară în această închisoare. Totuși, nu există niciun acord formal, deci accesul nu este garantat. Mai mult, Libia nu are o legislație specifică pentru azil, autoritățile nefăcând nicio distincție între refugiați, solicitanți de azil și migranți ilegali.

39. Human Rights Watch a somat guvernul libian să îmbunătățească condițiile de detenție din Libia și să stabilească proceduri de azil conforme cu standardele internaționale. A cerut, de asemenea, guvernului italian, Uniunii Europene și Frontex să asigure accesul la procedurile de azil, inclusiv pentru cei interceptați în apele internaționale și să nu returneze persoane de altă cetățenie decât cea libiană în Libia până când [aceasta] nu se va conforma standardelor internaționale cu privire la tratamentul migranților, a solicitanților de azil și a refugiaților.

E. Vizita Amnesty International

40. O echipă a Amnesty International a efectuat o misiune de anchetă în Libia între 15 și 23 mai 2009, o primă vizită de acest fel aprobată de autoritățile libiene din 2004 încoace.

În timpul vizitei, Amnesty International a vizitat centrul de detenție de la Misrata, situat la aproximativ 200 de kilometri de Tripoli, în care erau ținuți câteva sute de migranți ilegali din alte state africane în condiții de suprapopulare severă, și a luat interviuri scurte câtorva dintre aceștia. Mulți dintre ei erau deținuți în acest centru de la interceptarea lor în timp ce încercau să se îndrepte spre Italia sau spre alte țări din sudul Europei, care ceruseră Libiei și altor state din nordul Africii să oprească fluxul de migranți ilegali din Africa sub-sahariană spre Europa.

41. Amnesty International a considerat că este posibil ca printre deținuți să se afle refugiați care au fugit de persecuții și a subliniat că Libia nu are o politică de azil și nu este parte la Convenția cu privire la refugiați sau la Protocolul adițional din 1957, străinii, inclusiv cei care ar avea nevoie de protecție internațională putând fi lipsiți de protecția legii. De asemenea, nu există nicio posibilitate pentru deținuți de a introduce vreo plângere pentru tortură sau rele tratamente în fața autorităților competente.

În întâlnirile sale cu autoritățile guvernamentale libiene, Amnesty International și-a exprimat îngrijorarea cu privire la detenția și relele tratamente aplicate câtorva sute, posibil mii de străini presupuși a fi migranți ilegali și le-a solicitat să stabilească de urgență proceduri de identificare a solicitanților de azil și a refugiaților și să le acorde protecția adecvată. Amnesty International a solicitat, de asemenea, autorităților libiene să stopeze returnările străinilor către țări unde există riscul să fie victime ale unor încălcări flagrante ale drepturilor omului și să găsească o alternativă mai bună la detenția acelor străini pe care nu i-a returnat în țările de origine din această cauză. Câțiva dintre cetățenii din Eritrea, care reprezentau o parte semnificativă din străinii deținuți la Misrata, au declarat Amnesty International că erau deținuți acolo de doi ani.

V. ALTE DOCUMENTE INTERNAȚIONALE CARE DESCRIU SITUAȚIA DIN LIBIA

42. În plus față de cele expuse mai sus, s-au publicat numeroase rapoarte de către organizații naționale și internaționale și organizații neguvernamentale, prin care se condamnă condițiile de trai și de detenție a migranților ilegali în Libia.

Principalele rapoarte în acest sens sunt:

- (i) Human Rights Watch, "Migranții sunt zdrobiți: abuzuri împotriva migranților, solicitanților de azil și refugiaților, septembrie 2006;

- (ii) Comitetul ONU pentru Drepturile Omului, “Observații finale. Jamahiriya arabă libiană”, 15 noiembrie 2007;
- (iii) Amnesty International, “Libia – Raportul Amnesty International, 2008”, 28 mai 2008;
- (iv) Human Rights Watch, “Drepturile în Libia sunt supuse riscului”, 2 septembrie 2008;
- (v) Departamentul American de Stat, “Raportul privind Drepturile Omului, 2010: Libia”, 4 aprilie 2010.

VI. DOCUMENTE INTERNAȚIONALE CARE DESCRIU SITUAȚIA ÎN SOMALIA ȘI ERITREA

43. Principalele documente internaționale privind situația din Somalia au fost depuse în cauza *Sufi și Elmi împotriva Marii Britanii* (nr. 8319/07 și 11449/07, §§ 80-195, 28 iunie 2011).

44. O serie de rapoarte condamnă încălcări ale drepturilor omului în Eritrea; aceste rapoarte detaliază încălcări grave ale drepturilor omului de către guvernul din Eritrea, în special, arestări arbitrare, tortură, condiții inumane de detenție, muncă forțată și restrângeri ale libertății de circulație, de exprimare și de religie. Aceste documente examinează și situația dificilă a cetățenilor din Eritrea care reușesc să fugă în alte țări, precum: Libia, Sudan, Egipt și Italia și care sunt ulterior repatriați cu forța.

Principalele rapoarte în acest sens sunt:

- (i) UNHCR, “Ghid de examinare a nevoilor de protecție internațională a solicitanților de azil din Eritrea”, aprilie 2009;
- (ii) Amnesty International, “Eritrea – Raportul Amnesty International 2009”, 28 mai 2009;
- (iii) Human Rights Watch, “Detențiunea pe viață, represiunea statului și detenția pe perioadă nedeterminată în Eritrea”, aprilie 2009;
- (iv) Human Rights Watch, “Libia, nu trimite cetățenii din Eritrea înapoi, riscă să fie torturați!”, 15 ianuarie 2010;
- (v) Human Rights Watch, “World Chapter Report”, ianuarie 2010.

ÎN DREPT

I. EXCEPȚII PRELIMINARE A GUVERNULUI

A. Validitatea procurilor de reprezentare și continuarea examinării cererii

1. Probleme ridicate de către Guvern

45. Guvernul a contestat sub mai multe aspecte validitatea procurilor de reprezentare depuse de către avocații reclamanților. În primul rând, susține că majoritatea acestor procuri conțin greșeli de redactare, astfel:

- (i) nu conțin mențiuni cu privire la data și locul și, în unele cazuri, mențiunile cu privire la dată și loc nu par a fi scrise de către aceeași persoană;
- (ii) nu se face referire la numărul cererii;
- (iii) identitatea reclamantului este indicată doar prin numele de familie, prenume, naționalitate, o semnătură ilizibilă și o amprentă digitală, adesea parțială și indescifrabilă;
- (iv) lipsa detaliilor cu privire la data de naștere a reclamantilor.

46. Guvernul susține că cererea nu conține informații cu privire la împrejurările în care au fost redactate procurile de reprezentare, acest fapt punând la îndoială validitatea procurilor. De asemenea, nu se menționează niciun efort depus de reprezentanții reclamanților pentru a stabili identitatea clienților lor. Guvernul a contestat și calitatea contactului actual între reclamanți și reprezentanții lor. Susține, în special, că mesaje electronice trimise de către reclamanți după transferul lor în Libia nu poartă vreo semnătură care să poată fi comparată cu cele care apar pe procurile de reprezentare. În opinia Guvernului, obstacolele întâmpinate de avocați în stabilirea și menținerea contactului cu reclamanții împiedică o examinare contradictorie a cauzei.

47. Având în vedere imposibilitatea identificării reclamanților și deoarece aceștia nu “participă în persoană”, Curtea ar trebui să radieze cauza de pe rol. Referindu-se la *Hussun și alții împotriva Italiei* ((decizie de radiere de pe rol), nr. 10171/05, 10601/05, 11593/05 și 17165/05, 19 ianuarie 2010), Guvernul solicită Curții să radieze prezenta cauză.

2. Susținerile reclamanților

48. Reprezentanții reclamanților susțin că procurile de reprezentare sunt valabile. Aceștia susțin, în primul rând, că erorile de redactare la care face referire Guvernul nu sunt de natură să anuleze mandatul de reprezentare dat de către clienții lor.

49. În ceea ce privește împrejurările în care procurile de reprezentare au fost redactate, reprezentanții susțin că acestea au fost redactate de către

reclamanți la sosirea lor în Libia, cu ajutor din partea unor membri ai unor organizații umanitare care activează în unele dintre centrele de detenție. Aceștia din urmă i-au contactat ulterior pe reprezentanții reclamanților și le-au trimis procurile pentru a și le însuși prin semnare.

50. Susțin că problema privind identificarea părților este consecința directă a naturii cererii și anume o operațiune de returnare colectivă, în care nu s-au luat măsuri de identificare prealabilă a migranților clandestini. Indiferent de această împrejurare, reprezentanții reclamanților au învederat Curții că o parte a acestora au fost identificați de către oficiul UNHCR din Tripoli după sosirea lor în Libia.

51. În ultimul rând, avocații susțin că au rămas în contact cu câțiva dintre reclamanți, cei care au putut fi contactați prin telefon sau email. Au subliniat și numeroasele dificultăți pe care le-au întâmpinat în menținerea contactului cu reclamanții, în special, din cauza violențelor declanșate în Libia începând cu luna februarie 2011.

3. *Aprecierea Curții*

52. Curtea reamintește, în primul rând, că reprezentantul unui reclamant trebuie să depună “o procură sau un mandat scris” (articolul 45 § 3 din Regulamentul Curții). Așadar, o procură simplă este valabilă în procedura în fața Curții, excepție făcând procura făcută fără consimțământul liber exprimat al reclamantului (a se vedea, *Velikova împotriva. Bulgariei*, nr. 41488/98, § 50, ECHR 2000-VI).

53. Mai mult, nici Convenția și nici regulamentul Curții nu impun vreo cerință specifică cu privire la modalitatea de redactare a procurii de reprezentare și nici nu impun vreo formă de certificare a acestui document de către o autoritate națională. Ceea ce este important pentru Curte este ca procura să indice în mod clar faptul că reclamantul a desemnat persoana respectivă pentru a-l reprezenta în procedura în fața Curții și că reprezentantul a acceptat mandatul (a se vedea, *Ryabov împotriva Rusiei*, nr. 3896/04, §§ 40 și 43, 31 ianuarie 2008).

54. În cauza de față, Curtea observă că toate procurile de reprezentare depuse sunt semnate și poartă amprente. Mai mult, avocații reclamanților au furnizat informații detaliate pe parcursul procedurii privind situația de fapt și soarta reclamațiilor cu care au putut menține contactul. Niciun element din dosar nu pune la îndoială susținerile avocaților sau schimbul de informații cu Curtea (*a contrario*, *Hussun*, citată supra, §§ 43-50).

55. În aceste circumstanțe, Curtea nu are niciun motiv să pună la îndoială validitatea procurilor de reprezentare, respingând, prin urmare, excepția Guvernului.

56. Mai mult, Curtea notează că, potrivit informațiilor furnizate de către avocați, doi dintre reclamanți, Mohamed Abukar Mohamed și Hasan Shariff Abbirahman (nr. 10 și 11 de pe listă) au decedat la scurt timp după introducerea cererii (a se vedea paragraful 15 supra).

57. Curtea subliniază că practica sa este de a radia cererile de pe rol atunci când un reclamant decedează în cursul procedurii și niciuna dintre rudele apropiate nu dorește să continue cererea (a se vedea, printre altele, *Scherer împotriva Elveției*, 25 martie 1994, §§ 31-32, seria A nr. 287; *Öhlinger împotriva Austriei*, nr. 21444/93, Raportul Comisiei din 14 ianuarie 1997, § 15; *Thévenon împotriva Franței* (decizie), nr. 2476/02, ECHR 2006-III; și *Léger împotriva Franței* (radieră) [MC], nr. 19324/02, § 44, 30 martie 2009).

58. Având în vedere circumstanțele cauzei, Curtea consideră că nu se mai justifică examinarea cererii în ceea ce privește persoanele decedate (articolul 31 § 1 (c) din convenție). Mai mult, arată că cererile depuse inițial de Mohamed Abukar Mohamed și Hasan Shariff Abbirahman sunt identice cu cele introduse de către ceilalți reclamanți, asupra cărora se va pronunța în cele ce urmează. În aceste circumstanțe, Curtea nu identifică niciun motiv întemeiat pe respectul drepturilor omului garantate de convenție și de protocoalele sale care, în conformitate cu articolul 37 § 1 *in fine*, ar impune continuarea examinării cererilor persoanelor decedate.

59. În concluzie, Curtea decide să radieze cererea de pe rol în privința domnilor Mohamed Abukar Mohamed și Hasan Shariff Abbirahman și să continue examinarea cererii celorlalți reclamanți.

B. Epuizarea căilor de recurs interne

60. Cu ocazia audierii în fața Marii Camere, Guvernul a susținut că cererea este inadmisibilă deoarece nu au fost epuizate căile de recurs interne, arătând că reclamanții nu au sesizat instanțele italiene cu o cerere de recunoaștere și de acordare de despăgubiri pentru pretinsa încălcare a Convenției.

61. În opinia Guvernului, reclamanții, liberi să circule la momentul de față și în măsură să își contacteze avocații în procedura în fața Curții, ar fi trebuit să formuleze acțiuni în fața instanțelor penale italiene pentru a se plânde de încălcări ale dreptului național și internațional de către personalul militar implicat în returnarea lor. Există proceduri de acest fel în curs în fața instanțelor italiene și această cale de recurs este una “efectivă”.

62. Curtea notează că reclamanți s-au plâns și de faptul că nu li s-a acordat accesul la o cale de recurs efectivă, care să satisfacă cerințele articolului 13 din convenție. Consideră, așadar, că există o strânsă legătură între susținerile Guvernului și fondul capetelor de cerere întemeiate pe articolul 13 din convenție și consideră că este necesar să reunească această excepție cu fondul cauzei și să examineze cauza în acest context (a se vedea paragraful 207 *infra*).

II. ASPECTE LEGATE DE JURISDICȚIE ÎN TEMEIUL ARTICOLULUI 1 DIN CONVENȚIE

63. Articolul 1 din convenție prevede:

“Înaltele Părți Contractante vor asigura tuturor persoanelor din jurisdicția lor drepturile și libertățile definite în Secțiunea I [din] Convenție.”

1. *Susținerile părților*

(a) **Guvernul**

64. Guvernul pârât a admis că evenimentele în chestiune au avut loc la bordul unor nave militare italiene. Totuși, Guvernul a negat că autoritățile italiene ar fi exercitat un “control absolut și exclusiv” asupra reclamanților.

65. Guvernul susține că navele pe care erau îmbarcați reclamanții au fost interceptate în cadrul unei misiuni de salvare a persoanelor aflate în dificultate în apele internaționale – ceea ce reprezintă o obligație impusă de dreptul internațional și anume, de Convenția Națiunilor Unite privind Dreptul Mării (“Convenția de la Montego Bay”) - și nu poate fi interpretată ca o operațiune militară maritimă.

Navele italiene s-au limitat la a interveni pentru asistența a trei vase în dificultate și pentru siguranța persoanelor aflate la bord. Ulterior, au transportat respectivele persoane în Libia, în conformitate cu acordurile bilaterale încheiate în 2007 și 2009. Guvernul susține că obligația de a salva viețile omenești în apele internaționale, impusă de Convenția de la Montego Bay, nu creează o legătură între stat și persoanele salvate care să antreneze jurisdicția statului respectiv.

66. În ceea ce privește “salvarea” reclamanților, care a durat nu mai mult de zece ore, autoritățile le-au acordat asistența umanitară și medicală necesară și nu au utilizat violența; nu au abordat vasele respective și nu au folosit arme. Guvernul conchide că cererea de față este diferită de cauza *Medvedyev și alții împotriva Franței* ([MC], nr. 3394/03, 29 martie 2010), în care Curtea a afirmat că reclamanții intrau în jurisdicția Franței datorită caracterului integral și exclusiv al controlului exercitat de către Franța asupra navelor în apele teritoriale și asupra echipajelor acestora.

(b) **Reclamanții**

67. Reclamanții susțin că jurisdicția Italiei este incontestabilă în cauza de față. De îndată ce au fost îmbarcați pe navele italiene, reclamanții s-au aflat sub controlul exclusiv al Italiei, care era, așadar, obligată să-și respecte obligațiile care decurg din convenție și din protocoalele adiționale.

Au subliniat că articolul 4 al codului de Navigație italian prevede în mod expres că navele care poartă pavilionul italian se află sub jurisdicția acestui stat chiar și atunci când navighează în afara apelor teritoriale.

(c) Terții intervenienți

68. Terții intervenienți consideră că, potrivit principiilor dreptului internațional cutumiar și jurisprudenței Curții, obligația statelor de a nu returna solicitanții de azil, chiar “potențialii” solicitanți de azil, și de a se asigura că aceștia au acces la o judecată echitabilă, are o aplicabilitate extrateritorială.

69. În dreptul internațional privind protecția refugiaților, testul decisiv pentru stabilirea responsabilității unui stat nu este acela ca persoana returnată să se afle pe teritoriul statului respectiv, ci ca statul să exercite efectiv controlul și autoritatea asupra persoanei respective.

Terțul intervenient a făcut trimitere la jurisprudența Curții privind articolul 1 din convenție și aplicarea extrateritorială a noțiunii de “jurisdicție” și la concluziile altor autorități internaționale. A subliniat importanța de a evita aplicarea de standarde duble în domeniul protecției drepturilor omului și de ne asigura că nu li se permite statelor să comită în afara teritoriului acte care nu ar fi niciodată acceptate pe propriul teritoriu.

2. *Aprecierea Curții*

(a) Principii generale cu privire la jurisdicție în sensul articolului 1 din convenție

70. Potrivit articolului 1 din convenție, angajamentul statelor contractante este de a “asigura exercitarea” (în franceză “*recunoașterea*”) pentru persoanelor aflate sub “jurisdicția” lor a drepturilor și libertăților definite în Secțiunea I (a se vedea, *Soering împotriva Marii Britanii*, 7 iulie 1989, § 86, seria A nr. 161 și *Banković și alții împotriva Belgiei și 16 alte State Contractante* (decizie), [MC], nr. 52207/99, § 66, ECHR 2001-XII). Exercitarea jurisdicției este o condiție necesară pentru ca un Stat Contractant să poată fi ținut responsabil pentru acte sau omisiuni imputabile care au dat naștere unor plângeri cu privire la încălcări ale drepturilor și libertăților prevăzute de convenție (a se vedea, *Ilașcu și alții împotriva Moldovei și Rusiei* [MC], nr. 48787/99, § 311, ECHR 2004-VII).

71. Jurisdicția unui stat, în sensul articolului 1, este esențialmente teritorială (a se vedea, *Banković*, decizie citată supra, §§ 61 și 67, și *Ilașcu*, citată supra, § 312). Se presupune că jurisdicția este exercitată, în mod normal, pe teritoriul statului respectiv (a se vedea, *Ilașcu și alții*, citată supra, § 312, și *Assanidze împotriva Georgiei* [MC], nr. 71503/01, § 139, ECHR 2004-II).

72. Având în vedere aplicarea esențialmente teritorială a noțiunii de jurisdicție, Curtea a acceptat doar în cazuri excepționale aplicarea extrateritorială a acestei noțiuni, în sensul articolului 1 din convenție, în cazul unor acțiuni realizate, sau care au produs efecte, în afara teritoriilor Statelor Contractante (a se vedea, *Drozd și Janousek împotriva Franței și*

Spaniei, 26 iunie 1992, § 91, seria A nr. 240; *Banković*, decizie citată supra, § 67; și *Ilașcu și alții*, citată supra, § 314).

73. În hotărârea sa adoptată în cauza *Loizidou* (excepții preliminare), Curtea a statuat că, având în vedere obiectul și scopul Convenției, responsabilitatea unei Părți Contractante poate fi antrenată și atunci când, ca o consecință a unei acțiuni militare – fie ea legală sau nelegală – statul exercită controlul efectiv al unei zone aflate în afara teritoriului național (a se vedea, *Loizidou împotriva Turciei* (excepții preliminare) [MC], 23 martie 1995, § 62, seria A nr. 310), ceea ce este, totuși, exclus când, așa cum este prezentat în cauza *Banković*, este vorba despre un act extrateritorial instantaneu, deoarece articolul 1 nu permite o asemenea abordare a noțiunii de “jurisdicție” (a se vedea decizia citată supra, § 75). În fiecare caz, analiza situațiilor excepționale care ar impune o concluzie a Curții cu privire la exercitarea extrateritorială de către un stat a jurisdicției sale trebuie să se facă pe baza situației de fapt specifice, de exemplu, controlul integral și exclusiv asupra unei închisori sau al unei nave (a se vedea, *Al-Skeini și alții împotriva Marii Britanii* [MC], nr. 55721/07, § 132 și 136, 7 iulie 2011; *Medvedyev și alții*, citată supra, § 67).

74. De fiecare dată când statul, prin agenții săi care acționează în afara teritoriului național exercită controlul și autoritatea asupra unei persoane, așadar, jurisdicția, statul are obligația, în temeiul articolului 1, să asigure persoanei respectarea drepturilor și libertăților prevăzute în Secțiunea I din Convenție, pertinente pentru situația de fapt specifică. În acest context, Curtea a acceptat că drepturile convenționale pot fi “împărțite și adaptate” (a se vedea, *Al-Skeini*, citată supra, § 136 și 137; a se compara *Banković*, citată supra, § 75).

75. Există în jurisprudența Curții și alte cauze de aplicare extrateritorială a noțiunii de jurisdicție a unui stat, în cazuri privind activitățile agenților diplomatici și consulari care activează în străinătate și la bordul navelor și aeronavelor înregistrate în statul respectiv sau sub pavilionul statului respectiv. În aceste situații specifice, Curtea, întemeindu-se pe dreptul internațional cutumiar și pe prevederile tratatelor internaționale, a recunoscut exercitarea extrateritorială a jurisdicției de către statul respectiv (a se vedea, *Banković*, decizie citată supra, § 73, și *Medvedyev și alții*, citată supra, § 65).

(b) Aplicarea principiilor enunțate la cauza de față

76. Este incontestabil faptul că evenimentele la care face referire cererea de față au survenit în apele internaționale, la bordul unor nave militare sub pavilion italian. Guvernul pârât recunoaște că navele poliției Gărzii de Finanțe și ale Pazei de Coastă pe care au fost îmbarcați reclamantii se aflau sub deplină jurisdicție italiană.

77. Curtea observă că, în temeiul prevederilor relevante din dreptul mării, o navă în apele internaționale se află sub jurisdicția statului al cărui

pavilion îl poartă. Acest principiu derivat din dreptul internațional a condus Curtea la recunoașterea aplicării extrateritoriale a noțiunii de jurisdicție a unui anumit stat în cauze privind acte comise la bordul unor nave sau aeronave înregistrate în statul repectiv (vezi paragraful 75 supra). Când este vorba despre controlul asupra altcuiva, acesta este un control *de iure* exercitat de stat asupra persoanelor vizate.

78. Curtea observă că principiul menționat mai sus este prevăzut de dreptul intern, în articolul 4 din Codul de Navigație italian și nu este contestat de către Guvernul pârât (vezi paragraful 18 supra). Așadar, cauza de față constituie un caz de exercitare extrateritorială a jurisdicției de către Italia, aptă să antreneze responsabilitatea statului în temeiul Convenției.

79. Mai mult, Italia nu se poate sustrage de la “jurisdicție” în temeiul Convenției prin descrierea evenimentelor în cauză ca fiind operațiuni de salvare în apele internaționale. În special, Curtea nu poate subscrie la argumentul Guvernului potrivit căruia Italia nu este responsabilă pentru soarta reclamanților pe baza faptului că a exercitat un control minim asupra lor în perioada respectivă.

80. În acest sens, este suficient să se observe că în cauza *Medvedyev și alții*, citată supra, evenimentele avuseseră loc la bordul navei *Winner*, sub pavilionul unui stat terț, dar al cărui echipaj se afla sub controlul personalului militar francez. În cauza respectivă, Curtea a examinat natura și scopul activităților desfășurate de către ofițerii francezi pentru a stabili dacă a existat un control al autorităților franceze asupra navei și a echipajului, control, cel puțin *de facto*, continuu și neîntrerupt (ibid, §§ 66 and 67).

81. În cauza de față, Curtea observă că evenimentele s-au petrecut în integralitate la bordul navelor italiene militare, ale căror echipaje erau formate în exclusivitate din personal militar italian. În opinia Curții, între momentul îmbarcării pe navele forțelor armate italiene și al predării reclamanților către autoritățile libiene, aceștia s-au aflat sub controlul *de iure* și *de facto* continuu și exclusiv al autorităților italiene. Speculațiile cu privire la natura și scopul intervenției navelor italiene în apele internaționale nu ar putea conduce Curtea la o concluzie diferită.

82. Așadar, evenimentele care au dat naștere prezentei cereri intră sub “jurisdicția” Italiei, în sensul articolului 1 din convenție.

III. PRETINSA ÎNCĂLCARE A ARTICOLULUI 3 DIN CONVENȚIE

83. Reclamanții susțin că au fost expuși prin returnare la riscul de a fi torturați sau supuși la tratamente inumane sau degradante în Libia și în țările lor de origine și anume, Eritrea și Somalia. Și-au întemeiat plângerea pe articolul 3 din convenție, care prevede:

“Nimeni nu va fi supus torturii sau tratamentelor sau pedepselor inumane sau degradante.”

84. Curtea observă că prezenta cerere privește două aspecte ale articolului 3 din convenție, care trebuie examinate separat: în primul rând, riscul ca reclamanții să fie supuși unui tratament inuman sau degradant în Libia și, în al doilea rând, pericolul de a fi returnați în țările de origine.

A. Pretinsa încălcare a articolului 3 din convenție privind riscul de a fi supuși unui tratament inuman sau degradant în Libia

1. Susținerile părților

(a) Reclamanții

85. Reclamanții susțin că au fost victimele unei returnări ilegale, realizată cu încălcarea Convenției. Susțin că nu li s-a dat ocazia să conteste returnarea lor către Libia și să ceară autorităților italiene acordarea de protecție internațională.

86. Deoarece pe parcursul călătoriei la bordul navelor italiene nu li s-a dat nicio informație cu privire la destinația lor reală, reclamanții au fost convinși că vor fi duși în Italia. Susțin că au fost victimele unei adevărate “înșelăciuni” din partea autorităților italiene.

87. La bordul navelor nu s-a efectuat nicio procedură de identificare a migranților sau de colectare de informații cu privire la situația lor personală. În aceste circumstanțe, nu se putea formula nicio cerere oficială de azil. Totuși, la apropierea de coastele Libiei, reclamanții și un număr semnificativ de alți migranți au cerut personalului militar italian să nu-i debarce în portul Tripoli de unde tocmai fugiseră, ci să-i ducă în Italia.

Reclamanții afirmă că și-au exprimat în mod clar dorința de a nu fi predați autorităților libiene și contestă afirmația Guvernului conform căreia o asemenea cerere nu ar putea fi considerată ca reprezentând o cerere de acordare a protecției internaționale.

88. Reclamanții susțin că au fost returnați către o țară unde există motive suficiente să se creadă că vor fi supuși unui tratament contrar Convenției. Multe surse internaționale au raportat condițiile inumane și degradante în care migranții, în special de origine somaleză sau eritreană, sunt ținuti în Libia și condițiile precare de trai pe care le au migranții clandestini în această țară.

Cu privire la acest aspect, reclamanții au făcut trimitere la raportul CPT din aprilie 2010 și la texte și documente furnizate de terți cu privire la situația din Libia.

89. În opinia lor, Italia nu putea să nu aibă cunoștință de situația din ce în ce mai rea din această țară atunci când a semnat acordurile bilaterale cu Libia și când a efectuat operațiunile de returnare care fac obiectul cauzei de față.

90. Mai mult, temerile și îngrijorarea reclamanților s-au dovedit a fi fondate. Toți au raportat condițiile de detenție inumane și degradante și

condițiile de trai precare, asociate cu statutul de migrant clandestin, după eliberarea din detenție.

91. Reclamanții susțin că decizia de a returna migranții clandestini interceptați pe mare către Libia reprezintă o alegere politică a Italiei, menită să acorde poliției responsabilitatea principală în privința efectuării controlului migrației ilegale, cu nerespectarea drepturilor fundamentale ale persoanelor vizate.

(b) Guvernul

92. Guvernul susține, în primul rând, că reclamanții nu au dovedit că au fost supuși unui tratament contrar Convenției, neputându-se pretinde “victime” în sensul articolului 34 din convenție.

93. Guvernul susține că reclamanții au fost transferați către Libia în conformitate cu acordurile bilaterale semnate de către cele două state în 2007 și 2009. Aceste acorduri bilaterale reprezintă un răspuns la creșterea fluxurilor migratorii între Africa și Europa și au fost semnate în spiritul cooperării între cele două state angajate în lupta împotriva imigrației clandestine.

94. Organele Uniunii Europene au încurajat cu numeroase ocazii cooperarea între statele mediteraneene cu privire la controlul migrației și combaterea criminalității asociate cu imigrația clandestină. Guvernul a făcut trimitere, în special, la Rezoluția Parlamentului European nr. 2006/2250 și la Pactul European privind Imigrația și Azilul, adoptat de către Consiliul Uniunii Europene la data de 24 septembrie 2008, care afirmă nevoia statelor UE de a coopera și de a stabili parteneriate cu țările de origine și de tranzit pentru a întări controlul granițelor externe ale UE și pentru a combate imigrația ilegală.

95. Guvernul a arătat că evenimentele din 6 mai 2009 care fac obiectul prezentei cereri au avut loc în contextul operațiunii de salvare în apele internaționale, în conformitate cu dreptul internațional. Susține că navele militare italiene au intervenit în conformitate cu Convenția de la Montego Bay și cu Convenția Internațională cu privire la Căutarea și Salvarea pe Mare (“Convenția SAR”), pentru a rezolva situația de pericol imediat în care se aflau vasele și pentru a salva viețile reclamanților și a celorlalți migranți.

În opinia Guvernului, sistemul legal aplicabil în apele internaționale se caracterizează prin principiul libertății de navigație, așadar, nu era necesară identificarea persoanelor vizate. Autoritățile italiene au acordat doar asistența umanitară necesară. Controalele privind identitatea s-au redus la minim, deoarece nu era prevăzută nicio operațiune polițienească maritimă la bordul navelor respective.

96. Reclamanții nu și-au exprimat intenția de a cere azil sau vreo altă formă de protecție internațională în niciun moment în timpul transferului

către Libia. Guvernul susține că o eventuală solicitare de a nu fi predați autorităților libiene nu poate fi interpretată ca fiind o cerere de azil.

În acest context, Guvernul susține că dacă persoanele respective ar fi solicitat azil, ar fi fost transportate în Italia, așa cum s-a întâmplat în alte operațiuni desfășurate în apele internaționale în 2009.

97. Guvernul susține, de asemenea, că Libia este o țară gazdă sigură. Pentru a-și susține afirmația, Guvernul face trimitere la faptul că Libia a ratificat Convenția Internațională ONU cu privire la Drepturile Civile și Politice, Convenția ONU împotriva Torturii și a altor Tratamente sau Pedepse Crude, Inumane sau Degradante și Convenția Uniunii Africane cu privire la refugiați și la statutul Libiei de membru al Organizației Internaționale pentru Migrație (OIM).

Deși nu este parte la Convenția ONU cu privire la statutul refugiaților, Libia a permis, totuși, UNCHR și OIM să-și deschidă birouri în Tripoli, permițând astfel unui mare număr de solicitanți de a li se acorda statut de refugiat și protecție internațională.

98. Guvernul a atras atenția Curții asupra faptului că atunci când Libia a ratificat Tratatul de Prietenie, în 2008, și-a asumat în mod expres obligația de a respecta principiile Cartei națiunilor Unite și ale Declarației Universale a Drepturilor Omului. Italia nu avea motive să creadă că Libia își încalcă angajamentele internaționale.

Aceste împrejurări și faptul că existau birouri active ale UNCHR și OIM la Tripoli, satisfac pe deplin convingerea Italiei că Libia este o țară gazdă sigură pentru migranții interceptați în apele internaționale. Mai mult, Guvernul este de părere că recunoașterea statutului de refugiat de către UNCHR unui număr semnificativ de solicitanți, inclusiv unora dintre reclamanți, este dovada de necontestat că situația în Libia la momentul evenimentelor era conformă cu standardele internaționale de protecție a drepturilor omului.

99. Guvernul recunoaște că situația în Libia s-a deteriorat după luna aprilie 2010, când autoritățile au închis biroul UNCHR din Tripoli și au degenerat ca urmare a evenimentelor de la începutul anului 2011, dar susține că Italia a încetat imediat să retrimite migranții în Libia și a schimbat procedurile de salvare a migranților în apele internaționale prin autorizarea intrării pe teritoriul italian.

100. Guvernul contestă existența unei “practici guvernamentale” care ar consta, potrivit susținerilor reclamanților, în efectuarea de transferuri arbitrare către Libia și califică cererea reclamanților ca fiind un “manifest politic și ideologic” împotriva activităților guvernului italian. Guvernul solicită Curții să examineze doar evenimentele din data de 6 mai 2009 și să nu pună la îndoială prerogativele Italiei de control a imigrației, un domeniu pe care guvernul îl consideră deosebit de sensibil și de complex.

(c) Terții intervenienți

101. Sprijinindu-se pe declarațiile a numeroși martori oculari, Human Rights Watch și UNHCR au condamnat returnările forțate ale migranților către Libia efectuate de către autoritățile italiene. În 2009, Italia a efectuat nouă operațiuni în apele internaționale, returnând 834 de cetățeni din Somalia, Eritrea și Nigeria către Libia.

102. Human Rights Watch a denunțat situația din Libia în numeroase ocazii, mai ales prin rapoartele sale din 2006 și 2009. Organizația a afirmat că din cauza absenței unui sistem de azil în Libia, migranții ilegali sunt în mod sistematic arestați și adesea supuși torturii sau violențelor fizice, inclusiv viol. Migranții sunt adesea deținuți pe perioade nedeterminate și fără control judiciar, cu încălcarea directivelor ONU cu privire la detenție. Mai mult, condițiile de detenție sunt inumane. Migranții sunt torturați și nu beneficiază de asistență medicală în multe din centrele de detenție din țară. Pot fi returnați în orice moment în țara de origine sau abandonați în deșert, unde îi așteaptă o moarte sigură.

103. Centrul Aire, Amnesty International și FIDH au observat că rapoarte provenind din surse credibile de-a lungul a mai multor ani au continuat să demonstreze că situația protecției drepturilor omului în Libia este dezastruoasă, în special pentru refugiați, solicitanți de azil și migranți și mai ales pentru cei care provin din anumite regiuni din Africa cum ar fi, Eritrea și Somalia.

Cele trei părți interveniente sunt de părere că există o “obligație de anchetă” atunci când există informații credibile cu privire la incompatibilitatea condițiilor de trai în statul de destinație cu articolul 3 din convenție.

În conformitate cu principiul *pacta sunt servanda*, un stat nu poate deroga de la obligațiile sale convenționale întemeindu-se pe acroduri bilaterale sau multilaterale cu privire la lupta împotriva migrației clandestine.

104. UNHCR afirmă că autoritățile italiene nu au furnizat informații detaliate cu privire la operațiunile de returnare, dar mai mulți martori au fost intervievați de către Înalțul Comisar și au relatat aspecte asemănătoare celor relatate de către reclamanți. În special, au relatat că pentru a-i încuraja pe cei de la bordul navelor italiene, personalul militar italian i-a făcut să creadă că merg spre Italia. Mai mulți martori au relatat că, atât în timpul transferului către Libia, cât și la sosirea în centrul de detenție, au fost legați cu cătușe și agresați. Mai mult, autoritățile italiene le-au confiscat bunurile personale, inclusiv certificatele emise de către UNCHR care le atestau statutul de refugiat. Câțiva martori au precizat că ceruseră protecție internațională și că informaseră despre aceasta autoritățile italiene în timpul operațiunilor de returnare.

105. UNHCR a afirmat că unui număr de cel puțin cinci imigranți returnați în Libia și care au reușit să revină în Italia li s-a acordat statut de

refugiat, inclusiv domnului Ermias Berhane. Mai mult, în 2009, biroul UNCHR din Tripoli a acordat statut de refugiat unui număr de 23 de persoane returnate de către Italia, printre care și 14 dintre reclamanți. Acest element face dovada faptului că operațiunile desfășurate de Italia în apele internaționale implicau un risc real de returnare arbitrară a unor persoane care aveau nevoie de protecție internațională.

106. UNHCR a subliniat că niciunul dintre argumentele înaintate de către Italia pentru returnarea imigranților nu poate fi considerat valabil. Nici principiul cooperării între state în vederea combaterii traficului ilegal de persoane, nici prevederile de drept internațional al mării privind siguranța vieții pe mare, nu exonerează statele de obligațiile lor în temeiul dreptului internațional.

107. Libia, țară de tranzit și de primire a fluxurilor migratorii din Asia și Africa, nu asigură solicitanților de azil nicio formă de protecție. Deși a semnat anumite instrumente internaționale de protecție a drepturilor omului, nu își îndeplinește obligațiile asumate. În lipsa unei legislații cu privire la azil, această activitate revine exclusiv UNCHR și partenerilor săi. Totuși, activitățile Înalțului Comisar nu au fost niciodată recunoscute în mod oficial de către guvernul libian, care, în aprilie 2010, a obligat UNCHR să-și închidă biroul din Tripoli și să-și înceteze activitatea.

Având în vedere aceste împrejurări, guvernul libian nu a acordat niciodată vreun statut formal persoanelor înregistrate de către UNCHR ca refugiați și nu a acordat vreo formă de protecție.

108. Până la evenimentele din 2011, orice persoană care era considerată imigrant ilegal era deținută într-un “centru de detenție”, majoritatea acestor centre fiind vizitate de către UNCHR. Condițiile de trai în aceste centre erau precare, suprapopularea și lipsa facilităților sanitare fiind recurente. Situația s-a agravat prin operațiunile de returnare, care au accentuat suprapopularea și au dus la deteriorarea ulterioară a condițiilor sanitare. Aceste elemente au dus la o și mai mare nevoie de acordare de asistență de bază doar pentru a ține persoanele respective în viață.

109. Potrivit susținerilor Clinicii de Drepturile Omului a Facultății de Drept Columbia, deși imigrația clandestină pe mare nu este un fenomen recent, comunitatea internațională a recunoscut gradual nevoia de a reduce practicile de control al imigrației, inclusiv interceptarea pe mare, care ar putea duce la împiedicarea accesului imigranților la protecție, expunându-i astfel la tortură.

2. Aprecierea Curții

(a) Cu privire la admisibilitate

110. Guvernul susține că reclamanții nu se pot pretinde “victime”, în sensul articolului 34 din convenție, ale evenimentelor de care se plâng în fața Curții. A contestat existența unui risc real ca reclamanții să fie supuși

unui tratament inuman sau degradant la returnarea lor în Libia. Existența acestui pericol trebuie să fie evaluată pe baza unor elemente concrete specifice fiecărei situații în parte. Informațiile furnizate de către reclamânți sunt ambigue și insuficiente.

111. Curtea notează că excepția preliminară invocată de către Guvern este în strânsă legătură cu aspectele ce urmează a fi examinate pe fondul capătului de cerere întemeiat pe articolul 3 din convenție. În temeiul acestei prevederi, Curtea trebuie să stabilească dacă susținerile reclamantilor cu privire la existența unui risc real de tortură sau tratament inuman sau degradant la întoarcere sunt întemeiate, așadar, această excepție va fi reunită cu fondul cauzei.

112. Curtea consideră că această parte a cererii implică examinarea unor aspecte de fapt și de drept complexe care nu pot fi analizate separat de fondul cauzei. Așadar, nu este nefondată în sensul articolului 35 § 3(a) din convenție și nici inadmisibilă pe alte temeiuri. Va fi declarată, astfel, admisibilă.

(b) Cu privire la fondul cauzei

(i) Principii generale

(a) Responsabilitatea Statelor Contractante în cazuri de expulzare

113. În conformitate cu jurisprudența binestabilită a Curții, Statele Contractante au dreptul, în temeiul dreptului internațional și a obligațiilor prevăzute de tratate, inclusiv de Convenție, să controleze intrarea, șederea și expulzarea străinilor (a se vedea, printre altele, *Abdulaziz, Cabales și Balkandali împotriva Marii Britanii*, 28 mai 1985, § 67, seria A nr. 94, și *Boujlifa împotriva Franței*, 21 octombrie 1997, § 42, *Rapoarte de Hotărâri și Decizii* 1997-VI). Curtea notează că dreptul la azil politic nu este garantat nici de convenție nici de protocoalele sale (a se vedea *Vilvarajah și alții împotriva Marii Britanii*, 30 octombrie 1991, § 102, seria A nr. 215, și *Ahmed împotriva Austriei*, 17 decembrie 1996, § 38, *Rapoarte* 1996-VI).

114. Totuși, expulzarea, extrădarea și orice altă măsură de înlăturare a unui străin poate atrage aplicarea articolului 3 și, astfel, responsabilitatea statului care expulzează, atunci când există motive întemeiate de a se crede că persoana vizată de această măsură ar fi supusă unui risc real de tratament contrar articolului 3 în țara care-l primește. În aceste circumstanțe, articolul 3 implică o obligație de a nu expulza persoana vizată în țara respectivă (a se vedea, *Soering*, citată supra, §§ 90-91; *Vilvarajah și alții*, citată supra, § 103; *Ahmed*, citată supra, § 39; *H.L.R. împotriva Franței*, 29 aprilie 1997, § 34, *Rapoarte* 1997-III; *Jabari împotriva Turciei*, nr. 40035/98, § 38, ECHR 2000-VIII; și *Salah Sheekh împotriva Olandei*, nr. 1948/04, § 135, 11 ianuarie 2007).

115. În acest tip de cauze, Curtea este chemată să evalueze situația în țara care primește prin prisma exigențelor articolului 3. Dacă responsabilitatea în temeiul convenției este sau poate fi antrenată, această responsabilitate derivă din faptul că acțiunea statului respectiv a avut ca și consecință directă expunerea persoanei la un risc de tratament interzis prin convenție (a se vedea, *Saadi împotriva Italiei* [MC], nr. 37201/06, § 126, 28 februarie 2008).

(β) Elemente utilizate pentru evaluarea riscului de a fi supus unui tratament contrar articolului 3 din convenție

116. Pentru a stabili dacă reclamantul este supus unui risc real de a fi supus unui tratament contrar articolului 3, Curtea va evalua acest element pe baza tuturor informațiilor puse la dispoziția sa și, dacă este necesar, pe baza informațiilor obținute *proprio motu* (a se vedea, *H.L.R. împotriva Franței*, citată supra, § 37, și *Hilal împotriva Marii Britanii*, nr. 45276/99, § 60, ECHR 2001-II). În cauze precum cea de față, evaluarea Curții asupra existenței unui risc real de rele tratamente trebuie să fie una riguroasă (a se vedea, *Chahal împotriva Marii Britanii*, 15 noiembrie 1996, § 96, *Rapoarte* 1996-V).

117. Pentru a stabili dacă există sau nu un risc de rele tratamente, Curtea trebuie să examineze consecințele previzibile ale îndepărtării de pe teritoriul unui stat a unei persoane către teritoriul unui alt stat, cu luarea în considerare atât a situației generale, cât și a circumstanțelor personale (a se vedea, *Vilvarajah și alții*, citată supra, § 108 *in fine*).

118. În acest scop, cu privire la situația generală într-o anumită țară, Curtea a acordat adesea o mare importanță informațiilor furnizate de rapoarte recente ale asociațiilor internaționale independente de protecție a drepturilor omului, cum ar fi Amnesty International, sau de surse guvernamentale (a se vedea, de exemplu, *Chahal*, citată supra, §§ 99-100; *Muslim împotriva Turciei*, nr. 53566/99, § 67, 26 aprilie 2005; *Said împotriva Olandei*, nr. 2345/02, § 54, ECHR 2005-VI; *Al-Moayad împotriva Germaniei* (decizie), nr. 35865/03, §§ 65-66, 20 februarie 2007; și *Saadi*, citată supra, §131).

119. În situațiile în care reclamanții susțin că sunt membri ai unui grup expus în mod sistematic unor rele tratamente, Curtea consideră că protecția oferită de articolul 3 din convenție este antrenată atunci când reclamanții dovedesc, dacă e cazul, pe baza surselor menționate în paragraful anterior, că relele tratamente există și că ei sunt membri ai grupului respectiv (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Salah Sheekh*, citată supra, §§ 138-49).

120. Datorită caracterului absolut al dreptului garantat, Curtea nu exclude posibilitatea ca articolul 3 din convenție să se aplice și atunci când pericolul vine din partea unor persoane private sau grupuri de persoane private. Totuși, trebuie să se dovedească realitatea riscului și faptul că

autoritățile statului care primește nu poate să înlăture riscul printr-o protecție adecvată (a se vedea, *H.L.R. împotriva Franței*, citată supra, § 40).

121. În ceea ce privește informațiile concrete, existența unui risc trebuie evaluată în primul rând cu referire la acele fapte care erau cunoscute sau trebuiau să fie cunoscute de către statul contractant în momentul îndepărtării de pe teritoriu.

(ii) *Aplicarea la cauza de față*

122. Curtea a avut deja ocazia să noteze că statele care constituie frontiera externă a Uniunii Europene se confruntă în momentul de față cu dificultăți considerabile în încercarea de a face față fluxului în creștere de migranți și solicitanți de azil. Sarcina și presiunea pe care această situație le pun asupra statelor vizate nu este subestimată de către Curte, aceste dificultăți fiind și mai mari în perioadă de criză economică (a se vedea, *M.S.S. împotriva Belgiei și Greciei* [MC], nr. 30696/09, § 223, 21 ianuarie 2011). Curtea este pe deplin conștientă de dificultățile legate de fenomenul migrației pe mare, care implică pentru state complicații suplimentare în încercarea de a controla granițele sudice ale Europei.

Totuși, având în vedere caracterul absolut al drepturilor garantate de articolul 3, aceste dificultăți nu pot exonera un stat de obligațiile ce decurg din această prevedere.

123. Curtea reiterează faptul că protecția împotriva unui tratament interzis de articolul 3 impune în sarcina statelor obligația de a nu îndepărta orice persoană care, în țara care-l primește, ar fi expusă unui risc real de a fi supus unui astfel de tratament.

Notează că numeroase rapoarte întocmite de organisme internaționale și organizații neguvernamentale arată o imagine îngrijorătoare asupra tratamentului aplicat migranților clandestini în Libia la momentul respectiv. Concluziile acestor documente sunt coroborate în raportul CPT din 28 aprilie 2010 (a se vedea paragraful 35 supra).

124. Curtea observă, printre altele, că situația în Libia s-a înrăutățit după închiderea biroului UNCHR din Tripoli în aprilie 2010 și după revoluția care a izbucnit în februarie 2011. Totuși, în examinarea cauzei de față, Curtea va face referire la situația din Libia la momentul faptelor.

125. Potrivit rapoartelor menționate anterior, în perioada în care se desfășurau faptele ce fac obiectul cauzei de față, Libia nu respecta nicio regulă privind protecția refugiaților. Orice persoană care intra în țară prin mijloace ilegale era presupusă migrant ilegal și nu se făcea nicio diferență între migranții ilegali și solicitanții de azil. Prin urmare, acele persoane erau în mod sistematic arestate și deținute în condiții pe care observatorii externi, cum ar fi delegații din partea UNHCR, Human Rights Watch și Amnesty International, le-au descris ca inumane. Observatorii au denunțat numeroase cazuri de tortură, de lipsă de igienă și de asistență medicală. Migranții ilegali erau supuși riscului de a fi trimiși în țările de origine în orice

moment, iar dacă erau eliberați, erau expuși unor condiții de trai precare. Migranții ilegali, din categoria cărora făceau parte și reclamanții, aveau o poziție marginală și izolată în societatea libiană, ceea ce îi expunea la acte xenofobe și rasiste (a se vedea paragrafele 35-41 supra).

126. Aceleași rapoarte arată în mod clar că migranții clandestini care erau debarcați în Libia după interceptarea de către Italia în apele internaționale, situație în care s-au aflat și reclamanții, erau expuși la toate aceste riscuri.

127. Confruntat cu imaginea deranjantă descrisă de diferitele organizații internaționale, Guvernul pârât a susținut că Libia era, la momentul respectiv, o destinație “sigură” pentru migranții interceptați în apele internaționale.

Guvernul și-a întemeiat această susținere pe prezumția că Libia își îndeplinește obligațiile asumate pe plan internațional cu privire la azil și la protecția refugiaților, inclusiv principiul nereturnării. A susținut că Tratatul de parteneriat italiano-libian din 2008, în temeiul căruia migranții ilegali erau returnați către Libia, făcea o trimitere expresă la îndeplinirea obligațiilor ce decurg din dreptul internațional al drepturilor omului și din alte convenții la care Libia era parte contractantă.

128. Cu privire la acest aspect, Curtea observă că nerespectarea de către Libia a obligațiilor internaționale era unul dintre elementele denunțate în rapoartele internaționale cu privire la această țară. În orice caz, Curtea se vede nevoită să constate că existența legislației interne și ratificarea tratatelor internaționale cu privire la garantarea drepturilor fundamentale nu sunt în ele însele suficiente pentru a asigura o protecție adecvată împotriva riscului de rele tratamente atunci când, ca și în cazul de față, surse de încredere raportează aplicarea unor politici de către autorități sau tolerarea unor practici contrare principiilor convenționale (a se vedea, *M.S.S.*, citată supra, § 353, și, *mutatis mutandis*, *Saadi*, citată supra, § 147).

129. Mai mult, Curtea observă că Italia nu se poate exonera de răspunderea sa întemeindu-se pe obligațiile care decurg din tratatele bilaterale încheiate cu Libia. Chiar și în cazul în care aceste acorduri ar prevedea în mod expres returnarea migranților interceptați în apele internaționale către Libia, răspunderea statelor contractante continuă și după ce acestea își asumă obligații prin tratate ulterioare intrării în vigoare cu privire la statele respective a Convenției și a Protocoalelor sale (a se vedea, *Prince Hans-Adam II of Liechtenstein împotriva Germaniei* [MC], nr. 42527/98, § 47, ECHR 2001-VIII, și *Al-Saadoon și Mufdhi împotriva Marii Britanii*, nr. 61498/08, § 128, 2 martie 2010).

130. În ceea ce privește susținerile Guvernului întemeiate pe existența biroului UNHCR în Tripoli, trebuie notat că activitatea acestui birou nu a fost recunoscută niciodată de guvernul libian și a încetat definitiv în aprilie 2010. Din documentele examinate de către Curte reiese că persoanelor

căroră li se recunoștea statutul de refugiat de către UNCHR nu li se garanta vreo formă de protecție în Libia.

131. Curtea notează și faptul că această situație era binecunoscută și ușor de verificat pe baza a nenumărate surse, considerând, așadar, că atunci când reclamanții au fost returnați, autoritățile italiene știau sau ar fi trebuit să știe că, având statut de migranți ilegali, reclamanții erau expuși unui tratament contrar Convenției în Libia și că nu li se va oferi vreo formă de protecție în această țară.

132. Guvernul susține că reclamanții nu au descris suficient riscurile la care ar fi supuși în Libia, deoarece nu au făcut o cerere de azil în Italia. Simplul fapt că reclamanții s-au opus debarcării în Libia nu poate, potrivit Guvernului, fi considerat o cerere de acordare de protecție internațională, impunând Italiei obligații în temeiul articolului 3 din convenție.

133. Curtea observă, în primul rând, că acest element factual a fost contestat de către reclamanți, care susțin că au informat personalul militar italian despre intenția lor de a cere protecție internațională. Mai mult, versiunea reclamanților este coroborată cu declarațiile a numeroși martori date în fața UNCHR și Human Rights Watch. În orice caz, Curtea consideră că autorităților naționale le revenea sarcina de a verifica la cel fel de tratament ar fi expuși reclamanții după returnarea lor în Libia, având în vedere existența unor încălcări sistematice ale drepturilor omului, așa cum s-a arătat mai sus (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Chahal*, citată supra, §§ 104 și 105; *Jabari*, citată supra, §§ 40 și 41; și *M.S.S.*, citată supra, § 359). Având în vedere circumstanțele cauzei, faptul că reclamanții nu și-au manifestat în mod expres intenția de a cere azil, nu exonerează autoritățile italiene de obligațiile ce-i incumbă în temeiul articolului 3.

134. Cu privire la acest aspect, Curtea notează că niciuna dintre prevederile de drept internațional citate de către Guvern nu justifică returnarea reclamanților către Libia, în măsura în care regulile de salvare pe mare și cele cu privire la combaterea traficului de persoane impun statelor să-și îndeplinească obligațiile ce derivă din dreptul internațional al refugiaților, inclusiv principiul nereturnării (“*non-refoulement*”) (a se vedea paragraful 23 supra).

135. Principiul nereturnării este prevăzut și în articolul 19 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene. În legătură cu acest aspect, Curtea acordă o importanță deosebită conținutului scrisorii adresată pe data de 15 mai 2009 de către domnul Jacques Barrot, Vice-Președinte al Comisiei Europene, în care a subliniat importanța respectării principiului nereturnării în contextul operațiunilor desfășurate în apele internaționale de către statele membre ale Uniunii Europene (paragraful 34 supra).

136. Având în vedere cele expuse mai sus, Curtea consideră că în cauza de față, s-a dovedit existența unui risc real ca reclamanții să fie supuși în Libia unui tratament contrar articolului 3. Faptul că un mare număr de migranți ilegali în Libia s-au aflat în aceeași situație ca și cea a

reclamanților nu face ca riscul respectiv să fie mai puțin individualizat, atunci când este suficient de real și de dovedit (a se vedea, *mutatis mutandis*, Saadi, citată supra, § 132).

137. Pe baza acestor concluzii și a obligațiilor statelor în temeiul articolului 3, Curtea consideră că prin transferul reclamanților în Libia, autoritățile italiene, în deplină cunoștință de cauză, i-au expus pe aceștia la un tratament interzis prin convenție.

138. Așadar, excepția Guvernului privind lipsa calității de victimă trebuie să fie respinsă și Curtea constată o încălcare a articolului 3 din convenție.

B. Pretinsa încălcare a articolului 3 din convenție cu privire la expunerea reclamanților la riscul repatrierii arbitrare către Eritrea și Somalia

1. Susținerile părților

(a) Reclamanții

139. Reclamanții susțin că transferul lor către Libia, unde nu se acordă nicio formă de protecție refugiaților și solicitanților de azil, i-a expus la riscul de a fi returnați către țările lor de origine: Somalia și Eritrea. Reclamanții susțin că mai multe rapoarte internaționale atestă încălcări ale drepturilor omului în ambele țări susmenționate.

140. Reclamanții care au fugit din țările respective, susțin că nu li s-a acordat posibilitatea acordării vreunei forme de protecție internațională. Obținerea de către o mare parte dintre ei a statutului de refugiat la sosirea în Libia este o confirmare a faptului că temerile lor de a fi supuși unor rele tratamente erau fondate. Susțin că, deși autoritățile libiene nu recunosc statutul de refugiat acordat de biroul UNCHR din Tripoli, acordarea acestui statut demonstrează că grupul migranților căruia aparțin avea nevoie de protecție internațională.

(b) Guvernul

141. Guvernul subliniază că Libia a semnat mai multe instrumente internaționale cu privire la protecția drepturilor omului și observă că, prin ratificarea Tratatului de Prietenie din 2008, și-a asumat în mod expres obligația de a respecta principiile prevăzute de Carta Națiunilor Unite și de Declarația Universală a Drepturilor Omului.

142. A reafirmat că prezența UNCHR în Libia reprezintă o garanție a faptului că nicio persoană care ar avea nevoie de azil sau de o altă formă de protecție internațională nu va fi expulzată în mod arbitrar. A susținut că o mare parte dintre reclamanți au primit statut de refugiat în Libia, ceea ce reprezintă un element hotărâtor în repatrierea acestora.

(c) Terții intervenienți

143. UNHCR susține că Libia desfășoară în mod frecvent operațiuni de expulzare colectivă a refugiaților sau a solicitanților de azil către țările lor de origine, unde ar putea fi supuși torturii sau relelor tratamente. Denunță lipsa unui sistem de protecție internațională în Libia, care a dus la un risc foarte mare de “returnări în lanț” a persoanelor care au nevoie de protecție internațională.

Pentru persoanele repatriate cu forța în Eritrea și Somalia, Înaltul Comisar al Națiunilor Unite, Human Rights Watch și Amnesty International au subliniat riscul de a fi supuse torturii sau tratamentelor inumane sau degradante și de a fi expuse la condiții de trai precare.

144. Aire Centre, Amnesty International și FIDH susțin că, având în vedere starea de vulnerabilitate a solicitanților de azil și a persoanelor interceptate în apele internaționale și lipsa de garanții procedurale pentru a contesta returnările la bordul navelor de salvare, este esențial ca Părțile Contractante implicate în operațiunile de returnare să evalueze situația din statele primitoare, inclusiv în privința riscului unor returnări subsecvente.

2. Aprecierea Curții

(a) Cu privire la admisibilitatea cauzei

145. Curtea consideră că această parte a cererii implică examinarea unor aspecte de fapt și de drept complexe care nu pot fi analizate separat de fondul cauzei. Așadar, nu este nefondată în sensul articolului 35 § 3 din convenție și nici inadmisibilă pe alte temeuri. Va fi declarată, astfel, admisibilă.

(b) Cu privire la fondul cauzei

146. Curtea reiterează principiul conform căruia îndepărtarea indirectă de pe teritoriul unui stat a unui străin nu reduce răspunderea Statului Contractant și acesta din urmă trebuie să se asigure, în conformitate cu jurisprudența binestabilită, că, în caz de repatriere, persoana vizată nu riscă să fie supusă unui tratament contrar articolului 3 (a se vedea, *mutatis mutandis*, *T.I. împotriva Marii Britanii* (decizie), nr. 43844/98, ECHR 2000-III, și *M.S.S.*, citată supra, § 342).

147. Aparține statului care desfășoară operațiunea de returnare să se asigure că statul intermediar oferă suficiente garanții pentru prevenirea îndepărtării persoanei respective către țara de origine fără o evaluare a riscurilor la care este supusă. Curtea observă că această obligație este cu atât mai importantă în cazul în care statul nu este parte la Convenție, cum este și situația care face obiectul prezentei cauze.

148. În cauza de față, sarcina Curții nu este aceea de a analiza existența încălcării Convenției în cazul repatrierii reclamanților, ci de a aprecia dacă existau suficiente garanții ca reclamanții să nu fie repatriați în mod arbitrar

în țările de origine, acolo unde era foarte probabil să fie supuși unui tratament contrar articolului 3 din convenție.

149. Curtea deține o serie de informații cu privire la situația generală în Eritrea și Somalia, țările de origine ale reclamantilor, depuse de părți și de terții intervenienți (a se vedea paragrafele 43 și 44 supra).

150. Curtea observă că, potrivit UNHCR și Human Rights Watch, persoanele repatriate forțat în Eritrea sunt supuse unui risc de a fi torturate sau deținute în condiții inumane doar pentru simplul fapt de a fi părăsit ilegal țara. În ceea ce privește Somalia, în cauza recentă *Sufi și Elmi* (citată supra), Curtea ia notă de gravele violențe din Mogadishu și de riscul sporit ca persoanele returnate în această țară să fie obligate, fie să traverseze zone de conflict armat, fie să se refugieze în tabere de refugiați unde condițiile de trai sunt deplorabile.

151. Curtea consideră că toate informațiile aflate la dispoziția sa arată, *prima facie*, că situația în Somalia și Eritrea a fost și este în continuare nesigură, aspect necontestat de către părți.

152. Prin urmare, reclamantii ar putea susține în mod pertinent că repatrierea lor ar încălca articolul 3. Curtea trebuie să determine dacă autoritățile italiene s-ar putea aștepta în mod rezonabil ca Libia să ofere suficiente garanții împotriva repatrierii arbitrare.

153. Curtea observă, în primul rând, că Libia nu a ratificat Convenția de la Geneva cu privire la statutul refugiaților. Mai mult, observatorii internaționali au notat lipsa oricărei proceduri de azil sau de acordare a vreunei forme de protecție internațională pentru refugiații din Libia. Cu privire la acest aspect, Curtea a avut deja ocazia să noteze că prezența UNCHR în Tripoli nu constituie o garanție a protecției acordate solicitanților de azil, din cauza atitudinii ostile a autorităților libiene, care nu au dat nicio valoare statutului de refugiat (paragraful 130 supra).

154. În aceste circumstanțe, Curtea nu poate subscrie argumentului Guvernului potrivit căruia activitățile UNCHR au reprezentat o garanție împotriva repatrierii arbitrare. Mai mult, Human Rights Watch și UNHCR au denunțat câteva returnări forțate anterioare ale unor migranți ilegali, inclusiv solicitanți de azil și refugiați, către țări de mare risc.

155. Așadar, faptul că o parte dintre reclamantii au obținut statut de refugiat nu este suficient pentru Curte drept garanție împotriva returnărilor arbitrare. Dimpotrivă, Curtea împărtășește opinia reclamantilor potrivit căreia acest fapt constituie un element de probă suplimentar cu privire la starea de vulnerabilitate a persoanelor vizate.

156. Având în vedere cele expuse mai sus, Curtea consideră că în momentul transferului reclamantilor în Libia, autoritățile italiene au știut sau ar fi trebuit să știe că nu existau suficiente garanții privind protecția reclamantilor împotriva riscului de a fi returnați în mod arbitrar în țările lor de origine, având în vedere, în special, lipsa oricărei proceduri de azil și

imposibilitatea de a determina autoritățile libiene să recunoască statutul de refugiat acordat de către UNHCR.

157. Mai mult, Curtea reafirmă faptul că Italia nu este exonerată de îndeplinirea obligațiilor ce decurg din articolul 3 din convenție pe baza faptului că reclamanții nu ar fi cerut azil sau nu ar fi descris riscurile pe care le atrăgea lipsa unei proceduri de azil în Libia. Reiterează faptul că autoritățile italiene ar fi trebuit să stabilească cum anume autoritățile libiene își îndeplinesc obligațiile internaționale cu privire la protecția refugiaților.

158. Prin urmare, prin transferul reclamanților în Libia s-a încălcat, de asemenea, articolul 3 prin expunerea reclamanților la riscul repatrierii arbitrare.

IV. PRETINSA ÎNCĂLCARE A ARTICOLULUI 4 DIN PROTOCOLUL NR. 4

159. Reclamanții susțin că au fost victimele unei expulzări colective fără bază legală, întemeindu-se pe articolul 4 din Protocolul nr. 4, care prevede:

“Este interzisă expulzarea colectivă a străinilor.”

1. Susținerile părților

(a) Guvernul

160. Guvernul susține că articolul 4 din Protocolul nr. 4 nu este aplicabil în cauza de față, deoarece garanția prevăzută de acest articol este antrenată doar în cazul expulzării persoanelor de pe teritoriul unui stat în care au intrat ilegal, în cauza de față măsura vizând refuzul autorizării de a intra pe teritoriul statului și nu o “expulzare”.

(b) Reclamanții

161. Deși termenul “expulzare” ar putea fi un obstacol pentru aplicarea articolului 4 din Protocolul nr. 4, reclamanții susțin că o abordare evolutivă ar trebui să conducă Curtea la recunoașterea aplicabilității articolului 4 din Protocolul nr. 4 în cauza de față.

162. În special, reclamanții militează pentru o interpretare funcțională și teleologică a acestei prevederi. În opinia lor, scopul fundamental al interdicției expulzărilor colective este de a împiedica statele să transfere în mod forțat grupuri de străini către alte state, fără o examinare, fie ea și sumară, a circumstanțelor individuale. O asemenea interdicție ar trebui să se aplice și măsurilor de returnare a migranților în apele internaționale, efectuate fără vreo decizie formală prealabilă, deoarece aceste măsuri constituie “expulzări deghizate”. O interpretare teleologică și “extra-teritorială” a acestei prevederi ar face-o practică și efectivă, și nu teoretică și iluzorie.

163. Potrivit susținerilor reclamanților, chiar dacă Curtea ar decide că interdicția stabilită de articolul 4 din Protocolul nr. 4 este una strict teritorială, returnarea lor către Libia ar intra în sfera de aplicare a acestui articol, deoarece a avut loc pe o navă aflată sub pavilion italian, care, potrivit articolului 4 din Codul de Navigație italian, este considerat a fi “teritoriu italian”.

Returnarea lor către Libia, efectuată fără o identificare prealabilă și fără examinarea circumstanțelor personale ale fiecărui reclamant, a constituit o măsură de îndepărtare de pe teritoriu și a fost, în substanță, “colectivă”.

(c) Terții intervenienți

164. Înalțul Comisar al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului (UNHCHR), ale cărui susțineri au fost împărtășite și de Înalțul Comisar al Națiunilor Unite pentru Refugiați (UNHCR) (paragraful 7 supra), susține că articolul 4 din Protocolul nr. 4 este aplicabil în cauza de față. Estimează că această chestiune este crucială, având în vedere consecințele importante pe care le-ar putea avea o interpretare extensivă a acestei prevederi în domeniul migrației internaționale.

După ce a subliniat că expulzările colective ale străinilor, inclusiv ale celor care se află ilegal pe teritoriul unui stat, sunt, în general, interzise de dreptul internațional și comunitar, UNHCHR a susținut că persoanele interceptate în apele internaționale ar trebui să beneficieze de protecție împotriva acestui tip de expulzare, chiar și atunci când nu au atins granița statului respectiv.

Expulzările colective sunt interzise în considerarea principiului bunei credințe, prin prisma căruia ar trebui să fie interpretate prevederile Convenției. A permite statelor să returneze migranții interceptați în apele internaționale fără respectarea garanției prevăzute de articolul 4 din Protocolul nr. 4 ar însemna să se accepte că statele pot eluda obligațiile convenționale prin avansarea operațiunilor de control al frontierelor.

Mai mult, recunoașterea exercitării extrateritoriale a jurisdicției unui stat contractant asupra activităților desfășurate în apele internaționale ar atrage, potrivit UNHCHR, prezumția că toate drepturile garantate de convenție și de protocoalele sale ar fi aplicabile.

165. Clinica de Drepturile Omului a facultății de Drept Columbia a subliniat importanța garanțiilor procedurale în domeniul protecției drepturilor refugiaților. Statele sunt obligate să evalueze situația individuală a fiecărei persoane vizate, pentru a garanta o protecție efectivă a drepturilor sale fundamentale și pentru a evita returnarea în teritorii unde ar fi supusă unui risc de vătămare.

Apreciază că imigrația clandestină internațională pe mare nu este un fenomen recent, dar că s-a recunoscut treptat de către comunitatea internațională nevoia tot mai mare de a limita practicile de control al imigrației, inclusiv interceptarea pe mare. Principiul nereturnării impune

statelor să nu îndepărteze persoanele de pe teritoriul lor fără o evaluare a circumstanțelor fiecărui caz în parte.

Mai multe organe ale Națiunilor Unite, cum ar fi Comitetul împotriva Torturii, au afirmat în mod clar că prin asemenea practici riscă să se încalce standardele internaționale de drepturile omului și a subliniat importanța identificării și evaluării individuale, pentru a preîntâmpina returnarea persoanelor în teritorii de mare risc. Comisia Inter-Americană pentru Drepturile Omului a recunoscut importanța acestor garanții procedurale în cauza *Centrul Haitian pentru Drepturile Omului și alții împotriva Statelor Unite* (cauza nr. 10 675, raport nr. 51/96, § 163), în care și-a exprimat opinia potrivit căreia Statele Unite au returnat în mod inacceptabil migranți haitieni fără a face o evaluare a situației lor personale și fără să le acorde o audiere pentru a stabili dacă aceștia se calificau drept refugiați. Această decizie are o importanță deosebită, deoarece vine în contradicție cu poziția anterior adoptată de către Curtea Supremă a Statelor Unite în cauza *Sale împotriva Haitian Centers Council* (113 S. Ct., 2549, 1993).

2. Aprecieră Curții

(a) Cu privire la admisibilitate

166. Curtea trebuie să examineze, în primul rând, problema aplicabilității articolului 4 din Protocolul nr. 4. În cauza *Henning Becker împotriva Danemarcei* (nr. 7011/75, decizia din 3 octombrie 1975), care privea repatrierea de către autoritățile daneze a unui grup de aproximativ 200 de copii de naționalitate vietnameză, Comisia a definit pentru prima dată “expulzarea colectivă a străinilor” ca fiind “orice măsură adoptată de către autoritățile competente prin care un grup de străini este forțat să părăsească țara, cu excepția cazului când o asemenea măsură este luată după și pe baza unei examinări obiective și rezonabile a circumstanțelor individuale a fiecărei persoane aparținând grupului respectiv”.

167. Această definiție a fost ulterior folosită de către organele Convenției în alte cauze privind articolul 4 din Protocolul nr. 4. Curtea observă că majoritatea cauzelor de acest fel implică persoane care se aflau deja pe teritoriul respectiv (a se vedea, *K.G. împotriva the Republicii Federale Germane*, nr. 7704/76, Decizia Comisiei din 1 martie 1977; *O. și alții împotriva Luxembourg*, nr. 7757/77, Decizia Comisiei din 3 martie 1978; *A. și alții împotriva Olandei*, nr. 14209/88, Decizia Comisiei din 16 decembrie 1988; *Andric împotriva Suediei* (decizie), nr. 45917/99, 23 februarie 1999; *Čonka împotriva Belgiei*, nr. 51564/99, ECHR 2002-I; *Davydov împotriva Estoniei* (decizie), nr. 16387/03, 31 mai 2005; *Berisha și Haljiti împotriva “Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei”*, nr. 18670/03, decizia din 16 iunie 2005; *Sultani împotriva Franței*, nr. 45223/05, ECHR 2007-X; *Ghulami împotriva Franței* (decizie), nr. 45302/05, 7 aprilie 2009; și *Dritsas împotriva Italiei* (decizie), nr. 2344/02, 1 februarie 2011).

168. Totuși, cauza *Xhavara și alții împotriva Italiei și Albaniei* ((decizie), nr. 39473/98, 11 ianuarie 2001), privea cetățeni albanezi care încercaseră să intre ilegal în Italia la bordul unor nave albaneze interceptate de o navă de război italiană la o distanță de aproximativ 35 de mile marine de coasta italiană. Nava italiană a încercat să împiedice reclamații să debarce pe teritoriul național, dar ciocnirea celor două nave a dus la decesul a 58 de persoane, inclusiv părinții reclamanților. În cauza respectivă, reclamații s-au plâns, în special, de Decretul Legislativ nr. 60 din 1977, care prevedea expulzarea de îndată a străinilor aflați ilegal pe teritoriul italian, o măsură ce putea fi atacată doar cu un apel fără efect suspensiv. Au considerat că aceasta reprezenta o încălcare a garanției prevăzută de articolul 4 din Protocolul nr. 4. Curtea a respins plângerea ca incompatibilă *ratione personae*, deoarece respectiva prevedere legală nu se aplicase în cazul lor și nu a statuat asupra aplicabilității articolului 4 din Protocolul nr. 4 în cauza respectivă.

169. Așadar, în cauza de față, Curtea trebuie, pentru prima dată, să examineze dacă articolul 4 din Protocolul nr. 4 se aplică în cauze privind îndepărtarea străinilor către un stat terț, operațiune desfășurată în afara teritoriului național. Trebuie să stabilească dacă transferul reclamanților în Libia a reprezentat o “expulzare colectivă” în sensul prevederii susmenționate.

170. Pentru a interpreta prevederile Convenției, Curtea se inspiră din articolele 31 și 33 din Convenția de la Viena privind Dreptul Tratatelor (a se vedea, de exemplu, *Golder împotriva Marii Britanii*, 21 februarie 1975, § 29, seria A nr. 18; *Demir și Baykara împotriva Turciei* [MC], nr. 34503/97, § 65, 12 noiembrie 2008; și *Saadi împotriva Marii Britanii* [MC], nr. 13229/03, § 62, 29 ianuarie 2008).

171. Potrivit Convenției de la Viena privind Dreptul Tratatelor, Curtea trebuie să stabilească sensul obișnuit al termenilor în context și în lumina obiectului și scopului prevederii legale în care sunt folosiți. Trebuie să ia în considerare faptul că prevederea în cauză face parte dintr-un tratat pentru protecția efectivă a drepturilor omului care trebuie citit ca un tot și interpretat de așa natură încât să existe consistență și armonie între diferitele sale prevederi (a se vedea, *Stec și alții împotriva Marii Britanii* (decizie) [MC], nr. 65731/01 și 65900/01, § 48, ECHR 2005-X). Curtea trebuie, de asemenea, să ia în considerare orice reguli și principii relevante din dreptul internațional aplicabil în relațiile dintre Părțile Contractante (a se vedea, *Al-Adsani împotriva Marii Britanii* [MC], nr. 35763/97, § 55, ECHR 2001-XI, și *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi (Bosphorus Airways) împotriva Irlandei* [MC], nr. 45036/98, § 150, ECHR 2005-VI; a se vedea și articolul 31 § 3(c) din Convenția de la Viena). Curtea poate face apel și la alte mijloace de interpretare și anume, la *travaux préparatoires* ale Convenției, fie pentru a confirma sensul stabilit în conformitate cu metodele

expuse mai sus, fie pentru a clarifica un sens ambiguu, obscur sau vădit absurd sau nerezonabil (a se vedea articolul 32 din Convenția de la Viena).

172. Guvernul susține că există un obstacol logic pentru aplicabilitatea articolului 4 din Protocolul nr. 4 în cauza de față și anume faptul că reclamanții nu se aflau pe teritoriul Italiei în momentul transferului lor în Libia, așadar, în opinia Guvernului, această măsură nu poate fi considerată “expulzare” în sensul obișnuit al acestui termen.

173. Curtea nu împărtășește opinia Guvernului cu privire la acest aspect. Notează, în primul rând, că în cauzele examinate până acum era vorba despre persoane care se aflau deja, într-o formă sau alta, pe teritoriul statelor vizate așadar, terminologia articolului 4 din Protocolul nr. 4 nu constituie un obstacol pentru aplicarea sa extrateritorială. Este demn de luat în considerare că articolul 4 din Protocolul nr. 4 nu face nicio referire la noțiunea de “teritoriu”, în timp ce terminologia articolului 3 al aceluiași protocol, pe de altă parte, face o referire expresă la aplicarea teritorială a interdicției de expulzare a străinilor. De asemenea, articolul 1 din Protocolul nr. 7 face o referire expresă la noțiunea de teritoriu în ceea ce privește garanțiile procedurale în caz de expulzare a străinilor cu drept de ședere pe teritoriul unui stat. În opinia Curții, această terminologie nu poate fi ignorată.

174. Lucrările pregătitoare (*travaux préparatoires*) nu sunt la fel de explicate în ceea ce privește domeniul de aplicare al articolului 4 din Protocolul nr. 4. În orice caz, Raportul Explicativ cu privire la Protocolul nr. 4, redactat în 1963, relevă că, în ceea ce privește Comitetul de Experți, scopul articolului 4 este de a interzice în mod formal “expulzările colective de străini de genul cărora au avut loc în istoria recentă”. Așadar, s-a “convenit că adoptarea acestui articol [articolul 4] și a paragrafului 1 al articolului 3 nu ar putea fi interpretate ca justificând măsuri de expulzare colectivă de genul cărora au avut loc în trecut”. Comentariile la proiectul protocolului relevă faptul că, potrivit Comitetului de Experți, străinii la care face referire acest articol nu sunt doar cei care rezidă în mod legal pe teritoriul unui stat, ci și “toți cei care nu au un drept la cetățenia unui stat, care sunt în tranzit prin statul respectiv sau care locuiesc sau domiciliază în statul respectiv, care sunt refugiați sau care au intrat în țara respectivă din proprie inițiativă, apatrizii sau cei care au o altă naționalitate” (articolul 4 din proiectul final al Comitetului, p. 505, § 34). În ultimul rând, potrivit celor care au redactat Protocolul nr. 4, cuvântul “expulzare” ar trebui interpretat “în mod generic, în sensul curent (a îndepărta dintr-un loc anume)”. Deși ultima definiție este conținută în secțiunea privitoare la articolul 3 din Protocol, Curtea consideră că se poate aplica și articolului 4 din același Protocol. Așadar, *travaux préparatoires* nu exclud aplicarea extrateritorială a articolului 4 din Protocolul nr. 4.

175. Rămâne de examinat dacă o asemenea aplicare este justificată. Pentru a răspunde la această întrebare, trebuie să se ia în considerare scopul

și înțelesul prevederii în cauză, care trebuie analizate prin prisma principiului înrădăcinat în jurisprudența Curții conform căruia Convenția este un instrument viu care trebuie interpretat în lumina condițiilor contemporane (a se vedea, de exemplu, *Soering*, citată supra, § 102; *Dudgeon împotriva Marii Britanii*, 22 octombrie 1981, seria A nr. 45; *X, Y și Z împotriva Marii Britanii*, 22 aprilie 1997, *Rapoarte* 1997-II; *V. împotriva Marii Britanii* [MC], nr. 24833/94, § 39, ECHR 1999-I). Mai mult, este esențial ca prevederile Convenției să fie interpretate și aplicate astfel încât drepturile garantate să fie practice și efective și nu teoretice și iluzorii (a se vedea, *Marckx împotriva Belgiei*, 13 iunie 1979, § 41, seria A nr. 31; *Airey împotriva Irlandei*, 9 octombrie 1979, § 26, seria A nr. 32; *Mamatkulov și Askarov împotriva Turciei* [MC], nr. 46827/99 și 46951/99, § 121, ECHR 2005-I; și *Leyla Şahin împotriva Turciei* [MC], nr. 44774/98, § 136, ECHR 2005-XI).

176. A trecut multă vreme de la redactarea Protocolului nr. 4. De atunci, fluxurile migratorii în Europa au continuat să se intensifice, mai ales pe mare, deși interceptarea migranților în apele internaționale și returnarea lor către țările de tranzit sau de origine sunt deja mijloace de control al migrației și constituie instrumente folosite de către state pentru a combate imigrația ilegală.

Criza economică și schimbările sociale și politice recente au avut un impact deosebit asupra anumitor regiuni din Africa și din Orientul Mijlociu, creând noi provocări pentru statele europene în ceea ce privește controlul imigrației.

177. Curtea a statuat deja că, în conformitate cu jurisprudența stabilită a Comisiei și a Curții, scopul articolului nr. 4 este de a împiedica statele să îndepărteze anumiți străini fără o examinare prealabilă a circumstanțelor personale și fără a le permite să-și prezinte argumentele împotriva măsurii luate de către autoritățile competente. Așadar, dacă articolul 4 s-ar aplica exclusiv expulzărilor colective de pe teritoriul național al Statelor Părți la Convenție, o componentă importantă a fenomenului migratoriu contemporan ar fi exclusă din sfera de aplicare a acestei prevederi, în ciuda faptului că acțiunile pe care această prevedere le interzice pot surveni în afara teritoriului național și, în special, ca și în cauza de față, în apele internaționale. Articolul 4 nu ar mai fi efectiv în asemenea situații care se întâlnesc, totuși, din ce în ce mai des. Urmarea acestei excluderi ar fi că migranții care au ales calea maritimă și nu cea terestră, riscându-și adesea viața, și care nu au reușit să ajungă la granița unui stat, nu ar avea dreptul la o examinare a circumstanțelor lor personale înainte de a fi expulzați.

178. Prin urmare, este evident că deși noțiunea de “jurisdicție” este esențialmente teritorială și este prezumată a fi exercitată pe teritoriul național (paragraful 71 supra), noțiunea de expulzare este, de asemenea, în principal teritorială, în sensul că expulzările au loc, de cele mai multe ori, de pe teritoriul național. Totuși, atunci când, ca și în cauza de față, Curtea

constată că un stat și-a exercitat în mod excepțional jurisdicția în afara teritoriului național, nu poate decât să accepte că exercitarea extrateritorială a jurisdicției a luat forma unei expulzări colective. Concluzia contrară și atribuirea unui sens exclusiv teritorial acestei din urmă noțiuni ar însemna o discrepanță între sfera de aplicare a Convenției în sine și cea a articolului 4 din Protocolul nr. 4, care ar contraveni principiului conform căruia Convenția trebuie interpretată în ansamblul ei. Mai mult, în ceea ce privește exercitarea de către un stat a jurisdicției sale în apele internaționale, Curtea a statuat deja că nu se poate justifica existența unei zone în afara legii, unde persoanelor fizice nu li se garantează niciun sistem de acordare a drepturilor și garanțiilor convenționale pe care statele s-au obligat să le acorde tuturor celor aflați sub jurisdicția sa, doar prin caracterul special al mediului maritim (a se vedea, *Medvedyev și alții*, citată supra, § 81).

179. Considerațiile de mai sus nu pun la îndoială dreptul statelor de a-și stabili propriile politici privind imigrația. Totuși, trebuie subliniat că problemele care decurg din controlul fluxurilor migratorii nu pot justifica existența unor practici incompatibile cu obligațiile asumate de către state în temeiul Convenției. Curtea reiterează cu privire la acest aspect că prevederile tratatelor trebuie interpretate în lumina principiului bune credințe, în conformitate cu scopul și obiectivele tratatului și cu principiul efectivității (a se vedea, *Mamatkulov și Askarov*, citată supra, § 123).

180. Având în vedere cele de mai sus, Curtea consideră că operațiunile de îndepărtare a străinilor prin interceptări în apele internaționale desfășurate de către autoritățile unui stat în exercitarea autorității sale suverane, având ca efect împiedicarea migranților de a ajunge la granița statului respectiv, constituie o modalitate de exercitare a jurisdicției în sensul articolului 1 din convenție, care antrenează responsabilitatea statului respectiv în temeiul articolului 4 din Protocolul nr. 4.

181. În cauza de față, Curtea consideră că operațiunile care au dus la transferul reclamanților în Libia au fost desfășurate de către autoritățile italiene cu intenția de a-i împiedica pe migranții ilegali de a debarca pe teritoriul italian. Cu privire la acest aspect, Curtea consideră importante declarațiile date presei italiene și Senatului de către Ministrul de interne după evenimentele în cauză, prin care a explicat importanța operațiunilor de returnare în apele internaționale pentru prevenirea imigrației clandestine și a subliniat scăderea semnificativă a debarcărilor ca rezultat al operațiunilor desfășurate în mai 2009 (paragraful 13 supra).

182. Prin urmare, Curtea respinge excepția Guvernului și consideră că articolul 4 din Protocolul nr. 4 este aplicabil în cauza de față.

(b) Cu privire la fondul cauzei

183. Curtea observă că, până la momentul de față, cauza *Čonka* (a se vedea hotărârea citată supra) este singura în care a constatat o încălcare a articolului 4 din Protocolul nr. 4. La examinarea cererii, pentru a stabili dacă

a avut loc sau nu o expulzare colectivă, Curtea a examinat circumstanțele cauzei și a stabilit dacă deciziile de deportare cu privire la reclamanți au ținut cont de circumstanțele individuale ale persoanelor vizate. Curtea a statuat (§§ 61-63):

“Curtea notează, totuși, că ordinele de detenție și deportare în cauză au fost emise în temeiul unui ordin de părăsire a teritoriului datat 29 septembrie 1999; că acest ordin se întemeia exclusiv pe secțiunea 7, primul paragraf, punctul (2) din Legea privind Străinii și că singura referire la circumstanțele personale ale reclamanților privea faptul că șederea lor în Belgia depășise trei luni. În special, acest document nu făcea nicio referire la cererile lor de azil sau la deciziile din 3 martie și 18 iunie 1999. Desigur, aceste decizii erau însoțite de un ordin de părăsire a teritoriului, dar ordinul litigios nu permitea arestarea reclamanților. Prin urmare, arestarea reclamanților a fost decisă pentru prima dată la data de 29 septembrie 1999 pe o bază legală care nu avea legătură cu cererile lor de azil, dar suficientă pentru a atrage implementarea măsurilor respective. În aceste condiții și având în vedere numărul mare de persoane de aceeași origine care au avut aceeași soartă ca și reclamanții, Curtea consideră că procedura urmată nu este aptă să înlăture orice îndoială cu privire la caracterul colectiv al expulzării.

Această îndoială este amplificată de o serie de factori: în primul rând, anterior deportării reclamanților, autoritățile politice competente au anunțat că vor avea loc operațiuni de acest fel și au dat instrucțiuni de implementare autorităților administrative vizate...; în al doilea rând, tuturor străinilor vizați li s-a cerut să se prezinte la secția de poliție în același timp; în al treilea rând, ordinele de detenție și de părăsire a teritoriului erau identice; în al patrulea rând, a fost foarte dificil pentru reclamanți să contacteze un avocat; în ultimul rând, procedura de azil nu a fost finalizată.

Pe scurt, între momentul chemării străinilor la secția de poliție și expulzare, procedura urmată de autorități nu a oferit nicio garanție care să demonstreze că circumstanțele personale ale fiecăreia dintre persoanele vizate au fost luate în considerare în mod real și diferențiat.”

184. Pe de altă parte, organele Convenției au indicat în jurisprudență că simplul fapt că un mare număr de persoane sunt supuse unei aceleiași măsuri nu este suficient pentru a trage concluzia că este vorba despre o expulzare colectivă, dacă fiecărei persoane vizate i se dă posibilitatea să-și prezinte argumentele împotriva expulzării sale în fața autorităților competente, în mod individual (a se vedea, *K.G. împotriva Republicii Federale Germane*, decizie citată supra; *Andric*, decizie citată supra; și *Sultani*, citată supra, § 81). În ultimul rând, Curtea a statuat că nu a avut loc o încălcare a articolului 4 din Protocolul nr. 4, dacă lipsa unei decizii de expulzare emisă cu luarea în considerare a circumstanțelor individuale se datorează conduitei culpabile a reclamantului însuși (a se vedea, *Berisha și Haljiti*, decizie citată supra și *Dritsas*, decizie citată supra).

185. În cauza de față, Curtea nu poate decât să constate că transferul reclamanților în Libia a avut loc fără vreo examinare prealabilă a situației personale a reclamanților. Este necontestat faptul că reclamanții nu au fost identificați de către autoritățile italiene, care s-au limitat la a-i îmbarca pe nave militare italiene și la a-i debarca pe teritoriul libian. Mai mult, Curtea

notează că personalul militar de la bordul navelor nu era instruit pentru efectuarea de interviuri individuale și nu era asistat de interpreți sau avocați.

Aceste elemente sunt suficiente pentru Curte pentru a constata lipsa unor garanții suficiente prin care să se asigure examinarea individuală detaliată a circumstanțelor personale ale reclamanților.

186. Având în vedere cele de mai sus, Curtea conchide că returnarea reclamanților a avut un caracter colectiv, reprezentând o încălcare a articolului 4 din Protocolul nr. 4.

VI. PRETINSA ÎNCĂLCARE A ARTICOLULUI 13, COMBINAT CU ARTICOLUL 3 DIN CONVENȚIE ȘI CU ARTICOLUL 4 DIN PROTOCOLUL NR. 4

187. Reclamanții se plâng că nu au avut la dispoziție o cale de recurs efectivă în dreptul italian pentru a-și formula cererile de cerere în temeiul articolului 13 din convenție și a articolului 4 din Protocolul nr. 4, întemeindu-și cererea pe articolul 13 din convenție care prevede:

“Orice persoană, ale cărei drepturi și libertăți recunoscute de prezenta convenție au fost încălcate, are dreptul să se adreseze efectiv unei instanțe naționale, chiar și atunci când încălcarea s-ar datora unor persoane care au acționat în exercitarea atribuțiilor lor oficiale.”

1. Susținerile părților

(a) Reclamanții

188. Reclamanții susțin că interceptările de persoane în apele internaționale desfășurate de Italia nu sunt în conformitate cu legea și nu sunt supuse unui control de legalitate din partea autorității naționale. Din această cauză, reclamanții au fost privați de posibilitatea de a introduce o contestație împotriva măsurii de returnare în Libia pentru a invoca o încălcare a articolului 3 din convenție și a articolului 4 din Protocolul nr. 4.

189. Reclamanții susțin că niciuna dintre exigențele de efectivitate ale unei căi de recurs prevăzute în jurisprudența Curții nu a fost îndeplinită de către autoritățile italiene, care nici măcar nu au identificat migranții interceptați și le-au ignorat cererile de acordare a protecției internaționale. Mai mult, chiar și dacă ar fi avut posibilitatea de a-și formula cererile de azil în fața personalului militar de la bordul navelor respective, nu ar fi beneficiat de garanțiile procedurale prevăzute în dreptul italian, cum ar fi accesul la un tribunal, pentru simplul motiv că se aflau la bordul unor nave.

190. Reclamanții consideră că exercitarea extrateritorială a suveranității în legătură cu politica de imigrație nu ar trebui să excludă îndeplinirea de către state a obligațiilor asumate prin Convenție, cum ar fi obligația de a

garanta dreptul de acces la o cale de recurs efectivă în fața unei instanțe naționale pentru orice persoană aflată sub jurisdicția sa.

(b) Guvernul

191. Guvernul susține că datorită faptului că evenimentele care fac obiectul prezentei cauze au avut loc la bordul unor nave, a fost imposibil să se li se garanteze reclamanților accesul la un tribunal național.

192. Cu ocazia audierii în fața Marii Camere, Guvernul a susținut că reclamanții ar fi trebuit să apeleze la tribunalele naționale pentru a obține recunoașterea și, după caz, despăgubiri pentru încălcările Convenției de care se plâng în fața Curții. Potrivit susținerilor Guvernului, sistemul judiciar italian permite antrenarea eventualei responsabilități a personalului militar care i-a salvat pe reclamanți, atât în temeiul dreptului intern, cât și a celui internațional.

Guvernul a confirmat că reclamanții cărora li s-a acordat statut de refugiat de către UNCHR puteau intra pe teritoriul italian în orice moment și își puteau exercita drepturile convenționale, inclusiv dreptul de acces la un tribunal.

(c) Terții intervenienți

193. UNHCR afirmă că principiul nereturnării implică obligații procedurale din partea statelor. Mai mult, dreptul de acces la o procedură efectivă de azil desfășurată de către o autoritate competentă este cu atât mai important cu cât implică fluxuri migratorii “mixte”, în contextul cărora eventualii solicitanți de azil trebuie să fie identificați și cărora trebuie să li se aplice o procedură diferită decât celorlalți migranți.

194. Centrul Aire pentru promovarea drepturilor individuale în Europa (“Centrul Aire”), Amnesty International și Federația Internațională pentru Drepturile Omului (“FIDH”) consideră că persoanele returnate ca urmare a interceptării în apele internaționale nu au avut acces la vreo cale de recurs în Statele Contractante responsabile de desfășurarea operațiunilor, cu atât mai puțin la o cale de recurs care să satisfacă exigențele articolului 13. Reclamanții nu au avut nici posibilitatea și nici sprijinul necesar, și anume, asistența unui interpret, pentru a le permite să-și expună motivele împotriva returnării, cu atât mai puțin o examinare care să îndeplinească condițiile prevăzute de convenție. Intervenienții susțin că, atunci când Statele Contractante sunt implicate în interceptări pe mare care au ca rezultat returnări, le aparține să se asigure că fiecare persoană vizată are posibilitatea efectivă de a contesta returnarea în lumina drepturilor garantate de convenție și că poate beneficia de o examinare a cererii sale înainte ca returnarea să aibă loc.

Intervenienții consideră că lipsa unei căi de recurs care să permită identificarea reclamanților și evaluarea individuală a cererilor lor de

protecție și ale nevoilor lor reprezintă o omisiune gravă, ca de altfel și lipsa unei anchete ulterioare cu privire la soarta persoanelor returnate.

195. Clinica de Drepturile Omului a Universității Columbia afirmă că dreptul internațional al drepturilor omului și dreptul refugiaților impun statelor să-i consilieze pe migranți cu privire la dreptul lor de a cere protecție internațională. O asemenea consiliere este esențială pentru a face efectivă îndeplinirea de către stat a obligației sale de a-i identifica pe cei care au nevoie de protecție internațională. Această cerință este cu atât mai importantă în cazul interceptărilor pe mare, deoarece persoanele vizate nu sunt familiarizate cu dreptul intern și nu au, de cele mai multe ori, acces la un interpret sau la un avocat. Așadar, fiecare persoană vizată ar trebui să fie interviuată de către autoritățile naționale pentru a obține o decizie individuală cu privire la cererea sa.

2. Aprecierea Curții

(a) Cu privire la admisibilitate

196. Curtea reamintește că a reunit cu fondul capătului de cerere întemeiat pe articolul 13 din convenție excepția preliminară a Guvernului privind neepuizarea căilor de recurs interne, invocată cu ocazia audierii în fața Marii Camere (paragraful 62 supra). Mai mult, Curtea consideră că această parte de cereri implică examinarea unor aspecte de fapt și de drept complexe care nu pot fi analizate separat de fondul cauzei. Așadar, nu este nefondată în sensul articolului 35 § 3(a) din convenție și nici inadmisibilă pe alte temeiuri. Va fi declarată, astfel, admisibilă.

(b) Cu privire la fond

(i) Principii generale

197. Articolul 13 din convenție impune existența la nivel intern a unei căi de recurs apte să permită persoanelor să se prevaleze de drepturile și libertățile garantate de Convenție. Efectul acestei prevederi este de a impune existența unei căi interne de recurs care să permită examinarea unui “capăt de cerere temeinic” și acordarea unei reparații adecvate. Întinderea obligațiilor Statelor Contractante în temeiul articolului 13 variază în funcție de natura plângerii reclamantului. Totuși, calea de recurs impusă de articolul 13 trebuie să fie “efectivă” atât în practică, cât și în plan legislativ. “Efectivitatea” unei “căi de recurs” în sensul articolului 13 nu depinde de certitudinea unei soluții favorabile pentru reclamant. Nici “autoritatea” la care face referire această prevedere nu trebuie să fie neapărat una judiciară; dar dacă nu este o autoritate judiciară, competența sa și garanțiile pe care le oferă sunt relevante pentru a se stabili dacă respectiva cale de recurs este una efectivă. De asemenea, chiar dacă o singură cale de recurs nu satisface pe deplin exigențele articolului 13, ansamblul de căi de recurs prevăzute în

dreptul intern poate fi suficient (a se vedea, printre multe altele, *Kudla împotriva Poloniei* [MC], nr. 30210/96, § 157, ECHR 2000-XI).

198. Reiese din jurisprudența Curții că plângerea unui reclamant cu privire la faptul că returnarea într-un stat terț l-ar expune la riscul de a i se aplica un tratament contrar articolului 3 din convenție “trebuie neapărat să facă obiectul unui control riguros din partea unei ‘autorități naționale’” (a se vedea, *Shamayev și alții împotriva Georgiei și Rusiei*, nr. 36378/02, § 448, ECHR 2005-III; *Jabari*, citată supra, § 39). Acest principiu a determinat Curtea să statueze că noțiunea de “cale de recurs efectivă” în sensul articolului 13, combinat cu articolul 3 impune, în primul rând, “un control independent și riguros” al oricărei plângeri formulate de către o persoană aflată într-o situație în care “există motive întemeiate să se teamă de un risc real de a fi supusă unui tratament contrar articolului 3” și, în al doilea rând, “posibilitatea de a suspenda aplicarea măsurii contestate” (a se vedea hotărârile anterior citate, § 460 și, respectiv, § 50).

199. Mai mult, în cauza *Čonka* (citată supra, §§ 79 și urm.), Curtea a statuat în ceea ce privește articolul 13, combinat cu articolul 4 din Protocolul nr. 4 că o cale de recurs efectivă nu îndeplinește cerințele articolului 13 dacă nu are un efect suspensiv. A subliniat, în special (§ 79):

“Curtea consideră că noțiunea de cale de recurs efectivă în temeiul articolului 13 impune ca respectiva cale de recurs să poată împiedica executarea măsurilor contrare Convenției și ale căror efecte sunt potențial ireversibile...Prin urmare, în virtutea articolului 13 nu este admis ca acest gen de măsuri să fie puse în aplicare înainte ca autoritățile interne să fi examinat compatibilitatea lor cu Convenția, deși Statelor Contractante li se recunoaște o anumită marjă de apreciere cu privire la modalitatea în care înțeleg să-și îndeplinească obligațiile ce le incumbă în temeiul acestei prevederi...”

200. Având în vedere importanța pe care o acordă Curtea articolului 3 din convenție și caracterul ireversibil al prejudiciului care poate rezulta din materializarea riscului ca o persoană să fie supusă torturii sau relelor tratamente, Curtea a statuat că efectul suspensiv ar trebui să se aplice și cazurilor în care un Stat Parte decide să returneze un străin în teritorii unde ar putea fi supus unui asemenea risc (a se vedea, *Gebremedhin [Geberamadhien] împotriva Franței*, nr. 25389/05, § 66, ECHR 2007-II, și *M.S.S.*, citată supra, § 293).

(ii) *Aplicarea principiilor enunțate la cauza de față*

201. Curtea a statuat deja că returnarea reclamanților în Libia constituie o încălcare a articolului 3 din convenție și a articolului 4 din Protocolul nr. 4. Capetele de cerere formulate de către reclamanți sunt, așadar, “temeinice” în sensul articolului 13.

202. Curtea a constatat că reclamanții nu au avut acces la o procedură de identificare și de evaluare a circumstanțelor lor personale înainte de a fi returnați în Libia (paragraful 185 supra). Guvernul a admis că nu s-a acordat

această posibilitate la bordul navelor militare în care au fost îmbarcați reclamanții, niciun interpret sau avocat neaflându-se la bordul acestor nave.

203. Curtea observă că reclamanții susțin că nu au primit nicio informație din partea personalului militar italian, care i-a lăsat să creadă că sunt duși în Italia și care nu i-a informat în legătura cu procedura pe care ar fi trebuit să o urmeze pentru a evita returnarea în Libia.

Deoarece acest aspect este negat de către Guvern, Curtea acordă mai multă greutate versiunii reclamanților, aceasta din urmă fiind coroborată cu declarațiile a numeroși martori date în fața UNCHR, CPT și Human Rights Watch.

204. Curtea a constatat deja că lipsa accesului la informație este un obstacol major pentru accesul la procedurile de azil (a se vedea, *M.S.S.*, citată supra, § 304). Reiterează importanța garanției ca oricine este supus unei măsuri de îndepărtare, ale cărei consecințe sunt potențial ireversibile, să obțină suficiente informații care să-i permită să aibă acces efectiv la procedurile adecvate și să-și susțină cererile.

205. Având în vedere circumstanțele cauzei de față, Curtea consideră că reclamanții au fost lipsiți de o cale de recurs care să le permită să formuleze o cerere în temeiul articolului 3 din convenție și al articolului 4 din Protocolul nr. 4 în fața autorităților competente în vederea unei evaluări serioase și riguroase a cererilor lor înainte de punerea în aplicare a măsurii de returnare.

206. În ceea ce privește argumentul Guvernului potrivit căruia reclamanții ar fi trebuit să facă uz de posibilitatea de a se adresa tribunalelor penale italiene la sosirea în Libia, Curtea nu poate decât să noteze că, chiar și dacă o asemenea cale de recurs ar fi fost accesibilă în practică, cerințele articolului 13 din convenție nu sunt, în mod evident, îndeplinite de procedurile penale împotriva personalului militar de la bordul navelor respective, deoarece aceste proceduri nu satisfac criteriul efectului suspensiv prevăzut de hotărârea *Čonka* susmenționată. Curtea reiterează faptul că exigența impusă de articolul 13 cu privire la suspendarea executării măsurii contestate nu poate fi considerată ca o măsură subsidiară (a se vedea, *M.S.S.*, citată supra, § 388).

207. Curtea conchide că a avut loc o încălcare a articolului 13, combinat cu articolul 3 din convenție și cu articolul 4 dn Protocolul nr. 4. Așadar, reclamanților nu li se poate imputa faptul că nu au epuizat căile de recurs interne și excepția preliminară a Guvernului (paragraful 62 supra) va fi respinsă.

VII. ARTICOLELE 46 ȘI 41 DIN CONVENȚIE

A. Articolul 46 din convenție

208. Articolul 46 prevede:

“1. Înaltele Părți Contractante se angajează să se conformeze hotărârilor definitive ale Curții în litigiile în care ele sunt părți.

2. Hotărârea definitivă a Curții este transmisă Comitetului de Miniștri care supraveghează executarea ei.”

209. Potrivit articolului 46 din convenție, Înaltele Părți Contractante se obligă să respecte hotărârea definitivă a Curții în cauzele în care sunt părți, Comitetul de Miniștri fiind responsabil de supravegherea executării hotărârilor. Aceasta înseamnă că atunci când Curtea constată o încălcare, statul pârât este obligat nu doar să plătească părților interesate sumele acordate cu titlu de satisfacție echitabilă în temeiul articolului 41, dar și să adopte măsurile generale și/sau, după caz, individuale. Având în vedere faptul că hotărârile Curții sunt, în general, declaratorii, aparține în primul rând statului vizat să aleagă, sub supravegherea Comitetului de Miniștri, mijloacele pe care le folosește pentru a-și îndeplini obligația pe care o are în temeiul articolului 46 din convenție, cu condiția ca aceste mijloace să fie compatibile cu concluziile conținute în hotărârea Curții. Totuși, în anumite situații speciale, Curtea poate considera necesar să indice Statului tipul de măsuri care ar putea fi luate pentru a pune capăt unei situații – adesea sistemice - care a dat naștere încălcării (a se vedea, de exemplu, *Öcalan împotriva Turciei* [MC], nr. 46221/99, § 210, ECHR 2005-IV, și *Popov împotriva Rusiei*, nr. 26853/04, § 263, 13 iulie 2006). Uneori, încălcarea constatată poate fi de așa natură încât nu permite alegerea măsurilor ce urmează a fi adoptate (a se vedea, *Assanidze*, citată supra, § 198; *Aleksanyan împotriva Rusiei*, nr. 46468/06, § 239, 22 decembrie 2008; și *Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) împotriva Elveției* (nr. 2) [MC], nr. 32772/02, §§ 85 și 88, 30 iunie 2009).

210. În cauza de față, Curtea consideră necesar să indice măsurile individuale care se impun pentru executarea prezentei hotărâri, fără a afecta măsurile generale care se impun pentru prevenirea unor încălcări similare în viitor (a se vedea, M.S.S., citată supra, § 400).

211. Curtea a constatat, printre altele, că transferul reclamanților în Libia i-a expus la riscul de a fi supuși unor rele tratamente în Libia și de a fi repatriați în mod arbitrar în Somalia și Eritrea. Având în vedere circumstanțele cauzei, Curtea consideră că guvernul italian trebuie să ia toate măsurile necesare pentru a obține din partea autorităților libiene asigurarea că reclamanții nu vor fi supuși unui tratament contrar articolului 3 și nu vor fi repatriați în mod arbitrar.

B. Articolul 41 din convenție

212. Articolul 41 din convenție prevede:

“Dacă Curtea constată că a avut loc o încălcare a Convenției sau a Protocoalelor sale

și dacă dreptul intern al Înaltei Părți Contractante nu permite decât o înlăturare incompletă a consecințelor acestei încălcări, Curtea acordă părții lezate, dacă este cazul, o reparație echitabilă.”

213. Reclamanții solicită fiecare 15.000 EUR cu titlu de despăgubiri morale.

214. Guvernul se opune acordării acestei sume, subliniind că viețile reclamanților au fost salvate prin intervenția autorităților italiene.

215. Curtea consideră că reclamanților li s-a produs în mod cert o suferință pentru care simpla constatare a unei încălcări nu ar fi suficientă. Având în vedere natura încălcărilor constatate în cauza de față, Curtea consideră echitabil să admită pretențiile reclamanților și să acorde fiecăruia dintre ei 15.000 EUR cu titlu de despăgubiri morale, sume care vor fi păstrate de către reprezentanții reclamanților în numele acestora din urmă.

C. Cheltuieli de judecată

216. Reclamanții solicită, de asemenea, suma de 1. 575, 74 EUR cu titlu de cheltuieli de judecată în procedura în fața Curții.

217. Guvernul contestă această sumă.

218. Potrivit jurisprudenței binestabilite a Curții, rambursarea cheltuielilor de judecată se poate face doar dacă acestea au fost suportate efectiv de către reclamant, dacă au fost necesare și dacă sunt în cuantum rezonabil. În cauza de față, având în vedere documentele aflate la dispoziția sa și jurisprudența, Curtea consideră că suma totală cerută de către reclamanți pentru procedura în fața Curții este rezonabilă și acordă această sumă reclamanților.

D. Dobânda

219. Curtea consideră necesar ca daunele pentru întârziere să se calculeze pe baza facilității de împrumut marginal practică de către Banca Centrală Europeană majorată cu trei procente.

PENTRU ACESTE MOTIVE, CURTEA

1. *Decide*, cu treisprezece voturi la patru, să radieze cererea de pe rol în privința reclamanților Mohamed Abukar Mohamed și Hasan Shariff Abbirahman;
2. *Decide*, în unanimitate, să nu radieze cererea de pe rol în privința celorlalți reclamanți;

3. *Decide*, în unanimitate, că reclamanții se aflau sub jurisdicția Italiei, în sensul articolului 1 din convenție;
4. *Reunește cu fondul cauzei*, în unanimitate, excepțiile preliminare invocate de Guvern privind neepuizarea căilor de recurs interne și lipsa calității de victimă;
5. *Declară admisibil*, în unanimitate, capătul de cerere întemeiat pe articolul 3;
6. *Decide*, în unanimitate, că a avut loc o încălcare a articolului 3 din convenție pe baza faptului că reclamanții au fost expuși riscului de a fi supuși unor rele tratamente în Libia și *respinge* excepția preliminară a Guvernului privind lipsa calității de victimă;
7. *Decide*, în unanimitate, că a avut loc o încălcare a articolului 3 din convenție pe baza faptului că reclamanții au fost expuși riscului de a fi expulzați în Somalia and Eritrea;
8. *Declară admisibil*, în unanimitate, capătul de cerere întemeiat pe articolul 4 din Protocolul nr. 4;
9. *Decide*, în unanimitate, că a avut loc o încălcare a articolului 4 din Protocolul nr. 4;
10. *Declară admisibil*, în unanimitate, capătul de cerere întemeiat pe articolul 13, combinat cu articolul 3 din convenție și articolul 4 din Protocolul nr. 4;
11. *Decide*, în unanimitate, că a avut loc o încălcare a articolului 13 din convenție, combinat cu articolul 3 din convenție și a articolului 13 din convenție, combinat cu articolul 4 din Protocolul nr. 4 și *respinge* excepția preliminară a Guvernului privind neepuizarea căilor de recurs interne;
12. *Decide*, în unanimitate
 - (a) ca statul pârât să plătească reclamanților, în termen de trei luni, următoarele sume:
 - (i) 15.000 EUR (cincisprezece mii de euro) fiecăruia, plus orice impozit aplicabil, cu titlu de daune morale, sume care vor fi păstrate pentru reclamanți de către reprezentanții acestora;

(ii) 1.575,74 EUR (o mie cinci sute șaptezeci și cinci de euro și șaptezeci și patru de cenți) în total, plus orice impozit aplicabil, cu titlu de cheltuieli de judecată;

(b) ca de la expirarea termenului de trei luni susmenționat până la momentul plății să se plătească o dobândă simplă calculată pe baza facilității de împrumut marginal practică de către Banca Centrală Europeană în perioada de referință, majorată cu trei procente.

Redactată în engleză și franceză și pronunțată în audiere publică în Clădirea Drepturilor Omului, Strasbourg, pe data de 23 februarie 2012 în conformitate cu articolul 77 §§ 2 și 3 din Regulamentul Curții.

Michael O'Boyle
Grefier

Nicolas Bratza
Președinte

În conformitate cu articolul 45 § 2 din convenție și 74 § 2 din Regulamentul Curții, opinia separată a judecătorului Pinto de Albuquerque este anexată prezentei hotărâri. Opinia separată nu a fost tradusă, dar se poate găsi în engleză și franceză, în versiunile oficiale ale hotărârii, care pot fi consultate în baza de date HUDOC a Curții.

N.B.
M.O.B

© Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2012.

Limbile oficiale ale Curții Europene a Drepturilor Omului sunt engleza și franceza. Această traducere a fost efectuată cu sprijinul Fondului Fiduciar pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei (www.coe.int/humanrightstrustfund). Ea nu obligă Curtea, care, de altfel, nu își asumă nicio responsabilitate pentru calitatea acesteia. Ea poate fi descărcată din baza de date a jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului HUDOC (<http://hudoc.echr.coe.int>) sau din orice altă bază de date căreia HUDOC i-a transmis acest document. Traducerea poate fi reprodusă în scopuri necomerciale cu condiția ca titlul cauzei să fie citat în întregime împreună cu indicația de mai sus privind drepturile de autor și referința la Fondul Fiduciar pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei. Orice persoană care intenționează să utilizeze fragmente din prezenta traducere în scopuri comerciale este rugată să contacteze adresa următoare: publishing@echr.coe.int

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012.

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication and reference to the

Human Rights Trust Fund. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2012.

Les langues officielles de la Cour européenne des droits de l'homme sont le français et l'anglais. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>), ou de toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus ainsi que de la référence au Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante : publishing@echr.coe.int

